הלכה · משנה תורה · מפרשים · לחם משנה · ספר הפלאה

לחם משנה על משנה תורה, הלכות שבועות

רבי אברהם די בוטון

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

לחם משנה על משנה תורה, הלכות שבועות

רבי אברהם די בוטון

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/לחם-משנה-על-משנה-תורה-הלכות-שבועות/
הקובץ נוצר ב־22 בנובמבר 2026 מגרסה v39-202611200317 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 5
הלכה ב 5
הלכה ג 5
הלכה ד 5
הלכה ה 6
הלכה ט 6
הלכה י 6
פרק ב 6
הלכה א 6
הלכה ב 6
הלכה ה 9
הלכה ו 9
הלכה ח 9
הלכה י 9
הלכה יא 10
הלכה יד 10
הלכה יח 11
פרק ג 12
הלכה א 12
הלכה ה 12
הלכה ז 13
הלכה ח 13
הלכה ט 13
הלכה יא 13
פרק ד 14
הלכה ב 14
הלכה ג 14
הלכה ז 15
הלכה ח 15
הלכה ט 15
הלכה יא 15
הלכה יד 15
הלכה טו 16
הלכה טז 16
הלכה יז 17
הלכה יח 18
הלכה כ 19
הלכה כא 19
פרק ה 19
הלכה ב 19
הלכה ד 19
הלכה ה 20
הלכה ט 21
הלכה יג 23
הלכה טו 23
הלכה יז 23
הלכה יח 23
הלכה כא 24
הלכה כב 24
פרק ו 25
הלכה ד 25
הלכה ה 26
הלכה ז 27
הלכה ט 28
הלכה יב 28
הלכה יז 29
פרק ז 29
הלכה א 29
הלכה ד 29
הלכה ז 29
הלכה ח 31
הלכה ט 32

הלכה י 32
הלכה יד 32
פרק ח 32
הלכה א 32
הלכה יג 32
פרק ט 33
הלכה א 33
הלכה ה 34
הלכה ט 34
הלכה י 35
הלכה יג 35
הלכה יד 35
פרק י 36
הלכה ד 36
הלכה יא 36
הלכה יב 36
הלכה טו 36
פרק יא 37
הלכה ח 37
הלכה י 38
הלכה יג 38
הלכה טו 38
הלכה כ 39
פרק יב 39
הלכה א 39
הלכה ט 39
הלכה יב 40

פרק א

הלכה ב

(א-ב)

ארבעה מיני שבועות הן וכו' ואין שבועת ביטוי נוהגת וכו'. בפרק שבועות שתים תניין (דף כ') איפליגו רב דימי ורבין רב דימי אמר אוכל ולא אוכל שקר ואזהרתיה מלא תשבעו בשמי וכו' אכלתי ולא אכלתי שוא ואזהרתיה מלא תשא את שם וכו' ורבין (דף כ"א) אמר אכלתי ולא אכלתי שקר ואזהרתיה מלא תשבעו בשמי לשקר אוכל ולא אוכל עובר בבל יחל דברו ע"כ. והשתא יש לתמוה על רבינו ז"ל דפסק דלא כמאן דהוא ז"ל כרב דימי ודאי לא פסק שהרי אמר שאכלתי ולא אכלתי שקר דלא כוותיה וכרבין נמי לא פסק שהרי רבין אמר אוכל ולא אוכל אזהרתיה בלא יחל דברו והוא ז"ל כתב כגון שנשבע שלא יאכל ואכל או אכלתי והוא לא אכל הרי זו שבועת שקר ועל זה וכיוצא בו נאמר לא תשבעו בשמי וכו' הרי שאמר שלא אוכל ואכל אזהרתיה מלא תשבעו ורבין אמר דאזהרתיה הוא מבל יחל דברו וצריך עיון:

הלכה ג

ואם נשבע לשקר במזיד לוקה. לא קאי אכל ארבע שהרי בגמרא אמרו בפירוש דאשאוכל ולא אכל לא לקי וכ"פ רבינו ז"ל בביאור בסוף פרק חמישי שאמר ומפני מה אם נשבע לוקה וכו', אלא שמ"ש כאן ואם נשבע אג' חלוקות לבד קאי, ומ"ש נשבע א' מד' וכו' הוא לומר שהכל הוא שבועת שקר אבל מ"ש לוקה לא קאי אאוכל ולא אכל:

הלכה ד

שבועת שוא נחלקת לד' מחלוקות וכו'. שם במשנה (דף כ"ט) פ' שבועות שתים תניין הזכירו אלו הג' שבועות בגמ' אמר עולא שנשבע בדבר הידוע לג' בני אדם ע"כ, והביאו רבינו ז"ל בסוף פ"ה ופירש"י ז"ל בגמ' דמ"ש עולא והוא שניכר לג' הוא לומר דלקי משום שוא אבל אם אינו ניכר לג' עובר משום שקר. וכן משמע מן הגמ' (דף כ"ה) שהקשו שם לשמואל דאמר שבועה שזרק פלוני לים (דאמר) פטור משום דליתיה להבא הקשו שם מהא דעולא דאמר והוא שניכר וכו' ואמרו טעמא דניכר הא לא ניכר עובר משום שבועת ביטוי ותירצו שם בגמ' אליבא דשמואל דאפילו בשבועת ביטוי אינו עובר משמע דלרב דקי"ל כוותיה עובר משום שבועת ביטוי ובסוף פ"ה נראה מדברי רבינו ז"ל כמו שהבין ה' מהרר"י קארו ז"ל שאינו לוקה כלל. ולא ידעתי איך יישב רבינו ז"ל דברי הגמרא דבין

לרב בין לשמואל משמע דלוקה אלא דלרב חייב קרבן ולשמואל פטור מקרבן כמבואר שם וצ"ע:

הלכה ה

השניה שנשבע על דבר וכו'. אעפ"י שלא נזכר זה במשנה תרין הוזכר בירושלמי (שם) שאמרו שם ההוא דאישתבע על דאינון תרין:

הלכה ט

בין שהיה מזיד בין שהיה שוגג. שם פרק שבועת העדות (שבועות דף ל"ד) אמר עליה דר"ש אומר חייב כאן וכו' מחכו עליה במערבא ואמרו בגמרא אלא חוכא אמזיד כשוגג וכו' מכדי מזיד גבי עדות מנא ליה דלא כתיב ביה ונעלם ה"נ לא כתיב ביה ונעלם וכו' ומבואר בגמרא דנדחה זה. והטעם אינו אלא משום דילפינן תחטא תחטא בפקדון משבועת העדות וכן אמרו בריש ד' מחוסרי כפרה (דף פ"א שהוא ט') בכריתות על מתניתין דואלו מביאין על הזדון כשוגג וכו' ופירשו שם הטעם בשבועת העדות משום דלא כתיב ביה ונעלם ובשבועת הפקדון משום ג"ש דתחטא תחטא. והשתא יש לתמוה על רבינו ז"ל למה כתב בשניהם הטעם משום דלא כתיב בהו ונעלם. ונראה לומר דהג"ש דתחטא תחטא איצטריך לן כדי דלא נילף ממעילה אבל עיקר הילפותא משום דלא כתיב ביה ונעלם הוא אלא משום דלא נילף ממעילה איצטריך תחטא תחטא:

הלכה י

והוא שיזיד בפקדון וכו'. במשנה ריש פרק שבועת הפקדון (שבועות דף ל"ו) וחייב על זדון השבועה וכו' (עיין בכ"מ) וכן אמרו שם במשנה גבי שבועת העדות בפ' שבועת העדות (שבועות דף ל') ופירשו שם בגמ' (דף ל"א) כדברי רבינו ז"ל:

פרק ב

הלכה א

אחד הנשבע וכו'. בסוף פ' שבועות תניין אמר שמואל כל העונה אמן אחר שבועה כמוציא שבועה מפיו דמי וזה הוא בין בב"ד בין שלא בב"ד בין לר"מ בין לרבנן:

אפילו השביעו עכו"ם כו'. זה מבואר מנבוכדנצר לצדקיהו ומיתרו למשה כדאמרו בגמרא (דף ל"ו):

הלכה ב

אחד הנשבע או שהשביעו אחר וכו' הרי זו שבועה גמורה. משנה בפרק שבועת העדות (שבועות דף ל"ה) משביע אני עליכם וכו' באל"ף דל"ת וכו' בשד"י וכו' בחנון ברחום

בארך אפים וכו' ובגמרא הקשו למימרא דחנון ורחום שמות נינהו (ורמינהי) יש שמות שנמחקים ויש שמות שאינם נמחקים וכו' ותירצו במי שהוא חנון (במי שהוא רחום) קאמר אמר ליה רבא אי הכי בשמים ובארץ נמי במי שהשמים והארץ שלו קאמר הכי השתא התם כיון דליכא מידי אחרינא דמקרי רחום וחנון ודאי במי שהוא חנון ודאי במי שהוא רחום קאמר הכא כיון דאיכא שמים וארץ בשמים ובארץ קאמר ע"כ, משמע מן הגמרא דאע"ג דלא אמר אלא בחנון ברחום חייב ואע"ג דאין שמו של הקב"ה חנון מ"מ מפרש דבריו דהכי קאמר בהשי"ת שהוא חנון בהשי"ת שהוא רחום ואע"ג דבשמים ובארץ לא מפרשינן הכי משום דחנון ורחום ודאי שהוא השי"ת משום הכי נפרש כן דהוי כאילו אמר בה' שהוא חנון בה' שהוא רחום אבל בשמים ובארץ אמרינן בשמים ובארץ קאמר: **והשתא** יש לתמוה על רבינו ז"ל שאמר במי ששמו חנון דמשמע דבחנון ורחום לחודיה לא סגי נראה מדבריו שמה שתירצו בגמ' במי שהוא חנון ר"ל שאמר בפירוש במי שהוא חנון במי שהוא רחום והוא דבר תימה. חדא דדעת אביי התרצן הוא לתרץ שאין שמו של הקב"ה חנון ואיך יאמר שפירוש המשנה הוא שאמר במי ששמו חנון כ"ש שהוסיף הקושיא שהרי אין שמו כן. ועוד אם פירוש דברי אביי הוא כך מה הקשה לו רבא מבשמים ובארץ לימא שבשמים ובארץ וכו' הא לא דמי כלל דבשלמא אם היה אומר בחנון ברחום הוי כמו בשמים ובארץ ושם תפול ודאי הקושיא כמו שנפרש ברחום כך נפרש בשמים אבל כיון שאמר במי ששמו אין זה דומה לבשמים ובארץ דכאן פירש יותר ואמר במי ששמו חנון שהוא ודאי האל. ואם נאמר שמ"ש רבינו ז"ל למי ששמו חנון למי ששמו רחום אינו מדוקדק בדבריו אלא כוונתו פירוש הענין לא שיאמר הנשבע כך, אין זה אמת שהרי כשתדקדק בכל זה הפרק כתב רבינו ז"ל מי ששמו רחום מי ששמו חנון ובכל פעם שהזכיר רחום חנון וכל שכן שאר הכינויים הזכיר ששמו משמע דבדוקא נקטיה. ונראה דרבינו ז"ל מפרש כשהקשה הגמרא שהמקשה הבין במשנה שמה שאמר ברחום בחנון ר"ל במי ששמו רחום וכו' והטעם שהבין כן מפני שאם לא אמר בששמו רחום הרי אפשר לפרש שנשבע באדם אחד שהוא רחמן או חונן דלים אבל כשאמר ששמו ודאי שאין שם אחד רחום או חנון בלתי ה' לבדו ולכך הקשה למימרא דרחום הוא שם ורמינהי וכו' ותירץ אביי דאע"פ שאמר מי ששמו אין כוונתו לומר שהוא שמו כך אלא ר"ל שאנו קורים לו כך מצד פעולותיו שהוא חנון לזה הקשה רבא כיון דאת אמרת דאע"פ שהוא אומר בפירוש מי ששמו דכוונתו אינו לומר ששם הקב"ה כך אלא אנו מפרשים דבריו כאילו אומר השם שאנו מתארים לו א"כ בשמים ובארץ נמי נעשה פירוש לדבריו לזה תירץ דלא דמי ואמר הכי השתא וכו'. ולכך רבינו ז"ל כתב למי

ששמו חנון וכו' שבין לדברי המקשה בין לדברי המתרץ צריך שיזכיר שמו ואם לא אמר אלא בחנון ברחום אינו כלום כדפרישית:

והוא שיזכיר שם מן השמות וכו'. דעת רבינו ז"ל דמדאמרו שם במשנה באחד מן הכינויין וכו' משמע דלחיוב מלקות או קרבן צריך הזכרת שם או כינוי אבל בלא שם או כינוי איסורא מיהא איכא. והראיה דאיכא איסורא הוא משום דבגמרא אמרו דלאו לאו שבועה ובמאי עסקינן אי בהזכרת שם או כינוי בלאו אחד סגי כיון שאמר לא בה' אלא ודאי הוא בלא הזכרת השם ולחיוב ודאי לא הוי משום דהרי במשנה אמרו שצריך כינוי לחיוב אלא ודאי איסורא איכא ולאיסורא אירי. ועוד ראיה אחרת דאמרו שם ארור הוא שבועה ומפקינן לה מדכתיב ויואל שאול את העם ארור וכו' והרי שם לא הזכיר לא שם ולא כינוי א"כ כ"ש השבועה עצמה. אלו הראיות הביא הר"ן ז"ל בפירושו למסכת שבועות בשיטה. ועוד הביא דעת הרמב"ן והרשב"א ז"ל שהוא הפך דברי רבינו ז"ל דלרבנן כיון דלית להו ג"ש דאלה אלה לא בעינן בשום שבועה לא בשבועת ביטוי ולא בשאר שבועות הזכרת השם או כינוי דבלאו הכי חייב קרבן או מלקות ומתני' תרי גווני שבועות קתני משביע אני עליכם בשבועה מצוה אני עליכם בשבועה אפי' בלא הזכרת השם סגי ואח"כ אמר דאילו לא אמר בשבועה אלא שהשביעם בשם או בכינויין חייבין וכן הדין בכל השבועות. והר"א ז"ל בהשגות הטיל פשרה דבשבועת העדות ופקדון בעינן שם או כינוי משום דילפינן אלה אלה מסוטה ובשאר שבועות בלא שם וכינוי סגי. והם דברי תימה שהרי לרבנן שאמרו דבכינוי סגי מבואר בגמ' דלית להו ג"ש דאלה אלה והוא ז"ל פסק כרבנן דבכינוי סגי וא"כ איך אמר דדוקא בהני תרתי דאיכא ג"ש צריך שם או כינוי הא למ"ד דסגי בכינוי לית ליה ג"ש כדאמרו בגמרא. וכבר תמה עליו הר"ן ז"ל בשיטה. ונראה ליישב דבריו ולומר דמאי דקאמר דילפינן אלה אלה מסוטה לאו גז"ש ממש קאמר אלא גילוי מלתא הוא דהכי אסיקו בגמרא אליבא דרבנן דשאלו שם מנא להו דאלה היא שבועה ואמרו מדתניא אין אלה אלא שבועה וכן הוא אומר והשביע הכהן את האשה בשבועת האלה הרי מבואר שם דבשבועת האלה דאיכא בסוטה מגלה לנו דהאי אלה דהכא הוא שבועה ולזה כתב כיון שגילה לנו סוטה א"כ נגמריה שיהיה דומה לסוטה כל מה שאפשר אבל לא ממש כמו סוטה דהתם שם המיוחד דוקא משום דאין זו ג"ש גמורה אלא גילוי מילתא בעלמא ומפני כן בשם או כינוי סגי ואי ליכא שם או כינוי אינו כלום אבל בשאר שבועות לא. זה נראה לדעתו ז"ל עם שהוא דחוק:

הלכה ה

ולא השבועה בלבד וכו'. בנדרים (דף י') משנה שם שבותה שקוקה נדר במוהי הרי אלו כנויים לשבועה ע"כ. ובגמרא תניא רבן שמעון בן גמליאל אומר במוהי לא אמר כלום במומתא דאמר מוהי הרי אלו כינויים לשבועה. וכתבו הר"ן והרא"ש ז"ל אית דגרסי במומי במומתא לא אמר כלום מומי מומתא הרי אלו כנויים לשבועה וה"פ דרשב"ג אתא למימר דאילו אמר בבי"ת לא הוי כינוי לשבועה וכי תנן במומי לא שיאמר כן עם בי"ת אלא בלא בי"ת ע"כ. ונ"ל שזו הוא גירסתו של רבינו ז"ל ומפני כן כתב מוהא בלא בי"ת וכן לא אמר מוהא (אלא) דאמר מוהי דלגירסא אחרת צריך שיאמר כן בפירוש. אי נמי י"ל דגירסת רבינו ז"ל כגירסתנו וס"ל דרשב"ג פליג אמתני' דפסק במתני' דמוהי הוי כינוי לשבועה. ומלשון רבינו ז"ל שכתב או שהיו ארמיים שלשון שבועה בלשונם וכו' משמע דס"ל דאם דרך משל היונים שאין לשונם מומתא יאמר מוהא דאינו שוה כלום מפני שאין זה מבין מה שאומר כלל אלא לא נאמר זה אלא דוקא לארמיים מומתא אז כשיאמר מוהא מהני שהעלגים מכנים אותה כך:

הלכה ו

וכן האומר מבטא וכו'. ריש פרק שבועות שתים תניין (דף כ') תנו רבנן מבטא שבועה איסר שבועה איסור איסר וכו' ופירש רבא שם המתפיס בשבועה לאו כלום ואיסר זה הטילו הכתוב בין נדר לשבועה הוציאו בלשון נדר נדר (הוציאו) בלשון שבועה שבועה ע"כ. וזהו שכתב רבינו ז"ל הואיל והוציאו בלשון שבועה כלומר שאם היה מוציאו בלשון נדר הוה נדר:

הלכה ח

שמע חבירו נשבע ואמר ואני כמותך וכו'. כרבא דאמר שם המתפיס בשבועה לאו כמוציא שבועה מפיו דמי, ופירש ז"ל שיהא מתפיס אל האיש דאוסר עצמו ואני כמותך והרא"ש ז"ל חולק ע"ז עיין בטור:

הלכה י

מי שנתכוון לשבועה וכו'. שם פרק שבועות שתים תניין (דף כ"ו) אמר שמואל גמר בלבו צריך שיוציא בשפתיו וכו' והקשו לשמואל מברייתא ותירץ רב ששת בשפתים ולא שנגמר בלבו להוציא פת חיטין והוציא פת שעורים גמר בלבו להוציא (פת חטים והוציא) פת סתם מניין ת"ל לכל אשר יבטא האדם ע"כ. ולפי תירוץ של רב ששת הדר ממאי דהוה אמר מעיקרא דגמר בלבו סתם כלומר שתהא שבועה בגמר לבו שאז היה שבועה דהשתא לא סבירא לן הכי אלא בכל גוונא לא הוי שבועה עד שיוציא בשפתיו

וזהו שדקדק כאן רבינו ז"ל ואמר מי שנתכוון לשבועה וגמר בלבו וכו' ושדבר זה אסור וכו' גמר בלבו שתהא שבועה בלי הוצאת שפתים אפילו הכי לא הוי שבועה:

הלכה יא

וכן אם גמר בלבו להוציא כו'. כל זה מתבאר שם:

הלכה יד

גמר בלבו שלא לאכול פת חטים וכו'. נתן טעם רבינו ז"ל ואמר שפת חטים פת שמה כלומר מפני שהלשון היוצא מפיו אינו חולק עם מה שבלב אלא שעושה מהלשון הכולל חלקי ובכי האי ודאי יכול לעשות זו היא דעתו ז"ל. ודע שהקשו התוס' ז"ל על הא דגמר בלבו להוציא חטין והוציא פת סתם דהכא משמע דיכול לומר בלבי היה פת חיטין ולעשות הכולל חלקי והתם בפ' ד' נדרים (נדרים דף כ"ח) גבי יאסרו עלי כל פירות שבעולם וחשב בלבו היום קאמר התם דאי לאו טעמא דאונסא דברים שבלב אינם דברים והיה אסור לעולם ומאי דקאמר בלבו היום אינו כלום ותירצו בחד תירוצא דהכא בסתם פת הוי של חטים משום הכי שרי שלא במקום אונס משום דהרי הפה אומר בפירוש מה שבלב אבל אי לא הוה פת סתם פת חטים אלא לשון כולל משמע מדברי התוספות ז"ל ודאי דלא הוו דברים שבלב אלא היה אסור בכל פת ולא היה יכול לעשות מהלשון כולל פרטי. והקשה הרב מהר"י ן' לב ז"ל בספר שלישי מפסקיו שאלה קי"ז ב' קושיות על דעת זו. חדא דפיו ולבו שוין בעינן וכי היכי דנתכוון להוציא פת חטין והוציא פת שעורים פטור משניהם הכי נמי הוה לן למימר הכא דכיון שלא כיון מה שהוציא בפיו דמותר בכל וכבר תירץ הוא ז"ל זה בתירוץ נכון. עוד הקשה מהא דאמרינן בסוף האי פרקא (שבועות דף כ"ט) אמר ליה רבינא לרב אשי ודילמא (האי גברא ציפורא רבא וכו') דמשמע מההיא שמעתתא דמצי למעבד מהלשון הסתמי כולל ולומר בלבי כך היה דהא איתמר התם דאי אמר תורה מצו למימר חדא תורה ואי הוה אמר להו ב' תורות מצו למימר תורת חטאת ותורת אשם ואי אמר להו כל המצות מאי מצו למימר מצות ציצית וכו' והניח הקושיא בצ"ע. ול"נ דלאו קושיא היא ולא מידי דשאני היכא דנשבע שלא יאכל פת אז נאמר ודאי דאם אמר בלבי היה חטין דאינו כלום דאם זאת היתה כוונתו היה לו לפרש ולומר פת חטים או פת שעורין ולא לשון סתמי כולל דמי הכריחו לומר לשון סתמי כולל וכן ביאסרו עלי כל פירות שבעולם נמי אי לאו טעמא דאונסא יש לומר ודאי כשאמר בלבו היום אינו כלום דהי"ל לפרש דמי הכריחו לסתום דבריו אבל התם היו מוכרחים לסתום דבריהם מפני אימת משה שהיה משביעם ואם היו אומרים לו בפירוש תורת חטאת ואשם או תורה אחת או ציצית וכו' לא היה מקבלו מהם והם היו

רוצים לקבל התורה מחמת יראה שהרי כפה עליהם ההר כגיגית ומפני כן כדי להטעות למשה היו מוכרחים שלא לגלות ומפני כך היו יכולים לעשות שם הלשון כולל חלקי. וכ"ת א"כ מה הקשה לרבא דילמא ציפורא רבא חזא והביאו ראיה ממשה שאני גבי משה דלא היו רוצים לגלות משום דאיכא אונסא, י"ל דאע"ג דהכא ליכא טעמא דאונסא איכא טעמא אחרינא דכונתו לגזום וכדי להגזים הענין אמר כך ולא רצה לגלות לומר ציפורא, זה דעתי לתרץ דעתו של התוספות ז"ל ונמצינו למדין לדעת זו דאין אנו יכולים לעשות מהלשון הסתמי כולל חלקי אבל דעת רבינו ז"ל אינו כך כמו שביארתי והקושיא שהקשו התוספות ז"ל יתרץ אותו כתירוץ הרמב"ן ז"ל וכדכתב הרב מהר"י ן' לב ז"ל וכן עיקר:

הלכה יח

וכן אם אמרו לו אחרים חזור בך וכו' וקבל מהן בתוך כ"ד וכו'. לכאורה נראה שתוך כ"ד קאי אדיבור של אחרים כלומר שאחר שהוא נדר מיד אחר דיבורו תוך כ"ד אמרו לו אחרים חזור בך והוא אחר דיבור של אחרים מיד תוך כ"ד קבל מהם והוא כ"ד בערך דיבור של אחרים אבל בערך דיבורו הראשון שהוא נדרו כבר עבר תוך כ"ד. ולכאורה נראה שזה כן מפני שאם נפרש תוך כ"ד שהוא אחר דיבורו מה השמיענו עתה כשאמר ואמר הן או חזרתי הרי כבר אמר לעיל שאם אמר אחר דיבורו אין זו שבועה או נחמתי חזרתי תוך כ"ד הרי זה מותר אלא ודאי שהוא תוך כ"ד בערך דיבור האחרים. זה נראה לכאורה בדברי רבינו ז"ל ומפני כן השיג עליו הר"א ז"ל וכתב דבר זה אינו מחוור וכו' שתהא מחאה שלהן סומכת נדרו לחזרתו ע"כ, כלומר שכיון שעבר החזרת הנדר אחר הנדר יותר מכדי דיבור אין הדיבור של אחרים עושה שיסמך זאת החזרה לנדר כלומר ויחשב כאילו הדיבור של אחרים הוא נדר. וזה הוקשה לו כפי מה שהבין בדברי רבינו ז"ל כדפרישית אבל מ"מ אין זה מוכרח בדברי רבינו ז"ל דאפשר דכוונת רבינו ז"ל לומר תוך כ"ד בערך הנדר שהוא דיבורו ותסתלק השגת הר"א ז"ל. והרב מהרר"י קארו ז"ל כתב בסימן ר"י על השגה זאת ואיני יודע למה כתב אינו מחוור שהרי לא מפני דברי האחרים הוא מתיר אלא שקבל דבריהם ע"כ נראה שלא הבין השגה זאת כמ"ש אלא נראה שהוא הבינה שכוונתו להקשות על רבינו ז"ל דכשאמרו האחרים חזור בך וקבל מהן לא תהא חזרה כיון שהוא לא אמרו מדעתו ולפי זה נוכל לומר שהבין הר"א ז"ל שכ"ד לא קאי אלא אנדרו ולא אדיבור של אחרים ואע"פ כן הקשה עליו אבל כד מעיינת שפיר לשון ההשגה יתיישב בה ג"כ הפירוש שכתבתי ופירוש הרב מוהרר"י קארו ז"ל יתיישב יותר בלשון:

פרק ג

הלכה א

לפיכך נשבעין לחרמין ולהורגין ולמוכסין וכו'. משנה פ' ד' נדרים (נדרים ד' כ"ז:) נודרין להורגין ולחרמין וכו' ומבואר שם בגמרא דהוא במוכס העומד מאליו או במוכס שאין לו קצבה ודקאמר בלבו היום:

הלכה ה

וכן שבועת הבאי ושל שגגות וכו'. פ"ג דנדרים (דף כ"ד:) תנא נדרי הבאי מותרין שבועות הבאי אסורין ע"כ. והרא"ש והר"ן ז"ל כתבו גירסא אחרת שם כשם שנדרי הבאי מותרין כך שבועות הבאי מותרין ופירש הר"ן ז"ל מותרין הפירות היכא דאמר יאסרו פירות אלו עלי בשבועה אם לא ראיתי בדרך הזה כעולי מצרים או אם לא ראיתי נחש כקורת בית הבד לעולם הפירות מותרין כל חד משום טעמיה כדכתב הר"ן ז"ל בפירוש המשנה אבל לענין מלקות לא דיבר כלל דודאי יש חילוק דכשאמר כעולי מצרים אינו לוקה משום שוא וכשאמר כקורת בית הבד לוקה משום שוא וא"כ יש בשבועת הבאי בין חדא לחברתה בענין המלקות חילוק אבל בענין הפירות שניהם שוים שלעולם הפירות מותרים וזו היא גירסת רבינו ז"ל וגירסת הר"א ז"ל בהשגות ואע"פ שכתב רבינו ז"ל פטור אין הכוונה לומר פטור מקרבן אבל איסורא איכא ולא דק בלישניה וראיה לדבר שבשבועת שגגות כתב לקמן פטור מכלום. והר"א ז"ל מפני שלא כתב מותר וכתב פטור תפס עליו דמשמע דס"ל דאיסורא איכא ואמר שאינו כן וכתב בהשגות לא הוצרכו חכמים לומר שהוא פטור וכו' אלא שאמרו כשם שנדרי הבאי מותרים כך שבועות הבאי מותרים וכו' והוקשה לו להראב"ד ז"ל היכי שייך לומר מותרין בשבועת שגגות דאם הוא שוגג אין אנו יכולים לומר מותר דמשמע דלכתחלה הוא מותר לעשותו ולזה תירץ ואמר שהוא לענין הפירות כלומר אם אמר לאשתו שבועה שלא אוכל היום מפני שגנבת את כיסי ואח"כ נודע שלא גנבה וכו' אז מותר לאכול או כיוצא בזה וזה מה שמבאר הראב"ד ז"ל בהשגה האחרת באומרו שבועת שגגות שמותרין וכו'. ובדפוס ויניציא"ה הוא מחולק לב' השגות אבל הוא טעות והעיקר הוא כדפוס קושטאנטינ"ה כי ההשגה השניה בדפוס ויניציא"ה היא מלאה טעיות וחסר ד' או ה' שיטות והעיקר כאשר כתוב שם והכוונה היא מ"ש וכן היא גירסת רבינו ז"ל. והעד יותר ברור מ"ש בפ' ה' מה' נדרים נדרי הבאי וכו' כדרך שביארנו בשבועות הרי משמע מדכתב ודברי הבאי מותרים כמו השבועות א"כ משמע דשבועות מותרים לגמרי. וא"ת למה לא השיגו הראב"ד ז"ל לרבינו

ז"ל דקשיא מדידיה אדידיה כיון שהוא הבין בלשון זה שהוא פטור אבל אסור ולקמן אמר כדרך שביארנו בשבועות כדפרישית, וי"ל דאין זה מוכרח דמצינו לדחויי דמ"ש כדרך שביארנו בשבועות ר"ל ענין אלו הדברים פירוש דהבאי והשגגות והאונסין הוא כמו שביארתי בשבועות אבל לא שזה מותר כמו בשבועות:

הלכה ז

א"כ איזהו שגגת שבועת ביטוי וכו'. בפ' שבועות תניין (דף כ"ו.) בעי מיניה רבא מר"נ איזהו שגגת שבועת ביטוי לשעבר וכו' (עיין בכ"מ) ופירש"י ז"ל בשלמא להבא משכחת לה שבשעת שבועה דעתו מיושבת עליו ולאחר זמן נתעלמה ממנו השבועה ע"כ. ורבינו ז"ל מפני כן כתב בשגגת לשעבר המציאות שאמרו בגמ' אבל בלהבא לא פירש רבינו ז"ל אותו המציאות עצמו מפני שאין צריך שהרי זה לא אמרו בגמרא לשעבר אלא מחמת דוחק אבל בלהבא דהוא מרווח טפי דאשכחינן שגגה מעלייתא לא צריך להאי כלל. ומ"מ אפשר דבלהבא נמי הדין כך הוא דהיכא דלא ידע שהשבועה אסורה ונזכר מהשבועה חייב קרבן ואע"ג דכתיב בקרא ונעלם דמשמע דבעינן שגגה מעליותא לא נאמר ונעלם אלא לפטור המזיד אבל לא שגגה מעליותא וכדכתבו התוס' ז"ל:

הלכה ח

וכיצד היא השגגה שחייבים עליה קרבן להבא. שם (ע"א) אמרו על העלם שבועה הוא חייב ולא על העלם חפץ ופירשו בגמרא שאמר שלא אוכל פת חיטין וכסבור שאוכל קאמר דבשבועתא אינשי חפצא דכיר ע"כ:

הלכה ט

אבל אם נשבע שלא יאכל וכו'. שם פירש רב יוסף בגמרא מה שאמרו ואינו חייב על העלם חפץ כדברי רבינו ז"ל:

נעלמה ממנו שבועה וכו'. שם בעיא דרבא ולא איפשיטא ואין שם הכרח בגמרא לפשוט לאחד מן הצדדין ופסקה רבינו ז"ל דפטור מקרבן דכן הדין שלא להביא קרבן על הספק:

הלכה יא

נשבע על ככר שלא יאכלנו ונצטער וכו'. שם (ע"ב) בגמ' בעא מיניה רבינא מרבא נשבע על ככר ומסתכן עליה מהו ופריך מסתכן לישרי ליה מר אלא מצטער ואכלה בשגגת שבועה מאי ע"כ והתוס' ז"ל פירשו שני פירושים ורבינו ז"ל פירש פירוש ג' והוא שהיה מצטער שהשוגג הוא שהיה סבור שמותר לאוכלו מפני הצער ולדעתו ז"ל קורא לזה שאינו שב מידיעתו כיון שלא נתחדש לו ידיעה בענין האיסור כלל אלא בענין הדין ולא דמי להיכא שלא ידע שחייבין קרבן על השבועה הזאת שהוא חייב קרבן דהתם נעלם

ממנו ענין האיסור אבל הכא אינו כך אלא שחשב שלו לבדו הותר מפני שהוא מצטער וא"כ אין כאן ידיעה מחודשת כלל:

פרק ד

הלכה ב

נשבע שלא יטעום כלום ואכל כל שהוא חייב. שם (דף כ"ב) אמר רבא מחלוקת בשלא אוכל אבל בשלא אטעום דברי הכל בכל שהוא ע"כ. ורבינו ז"ל כתב שלא יטעום כלום ונראה דלאו בדוקא נקט כלום אלא אפי' לא אמר לשון כלום טעימה משמע כל שהו שכן משמע מן הגמרא:

הלכה ג

מי שנשבע שלא יאכל היום ושתה חייב וכו'. שם (דף כ"ב:) א"ר חייא בר אבין אמר שמואל שבועה שלא אוכל ושתה חייב. עוד שם (דף כ"ג) אמר רבא אף אנן נמי תנינא שבועה שלא אוכל ואכל ושתה אינו חייב אלא אחת אי אמרת בשלמא שתיה בכלל אכילה איצטריך ליה לתנא לאשמועינן דאינו חייב אלא אחת אלא אי אמרת שתיה לאו בכלל אכילה שבועה שלא אוכל ואכל ועשה מלאכה מי איצטריך לאשמועינן (דאינו חייב אלא אחת) ע"כ. והשתא יש לתמוה על רבינו ז"ל שאיך כתב שמפני שהשתיה בכלל אכילה מפני כן אם אכל ושתה אינו חייב אלא אחת שכן כתב לפיכך וכו' דמשמע דאם השתיה לאו בכלל אכילה אז ודאי היה חייב שתים אם אכל ושתה והוא הפך מן הגמרא דבגמרא אמרו דפשיטא דאינו חייב אלא אחת דאם הוא אמר לא יאכל ועשה מלאכה היכי מסתבר שיהיה חייב. וקושיא זו היא בדברי רבינו ז"ל מלבד לשון הגמרא אבל הבאתי לשון הגמ' מפני שנאמרו שם הדברים בפירוש, וא"ת לתרץ זה דמ"ש רבינו ז"ל ואכל ושתה ר"ל כשאמר לא אוכל ולא אשתה כיון דהשתיה בכלל אכילה אין שבועה חלה על שבועה הא ליתא דהרי כתב לקמן דהיכא שאמר לא אוכל ולא אשתה חייב שתים מפני שגילה דעתו שלא כלל השתיה בכלל האכילה. ואפשר ליישב לשונו בדוחק דמאי דקאמר לפיכך ר"ל מפני שהשתיה בכלל אכילה מפני כן אינו חייב אלא אחת ר"ל חיובא הוא דליכא הא איסורא איכא כדדקדקו בגמ' גבי שבועה שלא אוכל או שבועה שלא אוכלנה לפי גירסת התוס' ז"ל וזהו שאמר כאן רבינו ז"ל מפני שהשתיה בכלל אכילה מפני כן איכא איסורא מיהא על השתיה אבל אם לא היה בכלל אפי' איסורא כלל ליכא על השתיה, וזה דוחק:

הלכה ז

וכן האומר שבועה שלא אוכל פת חטין וכו'. משנה שם ובגמרא (דף כ"ג:) אמרו דמשום דאמר תלתא זימני פת ופת ופת מיחייב אכל חדא וחדא:

הלכה ח

היה חברו מסרהב בו וכו'. משנה שם שבועה שלא אשתה ואוקמה רב אחא בריה דרב איקא במסרהב בו חבירו:

לפיכך אין מצטרפין זה עם זה וכו'. שם בגמ' (דף כ"ב) אמרו מתוך שחלוקות לחטאות אין מצטרפות:

הלכה ט

שבועה שלא אוכלנה וכו'. שם במשנה (דף כ"ז:) שבועה שלא אוכל ככר זו ואמרו בגמ' הא קמ"ל טעמא דאמר שלא אוכל והדר שלא אוכלנה (אלא חדא) אבל אמר שלא אוכלנה והדר אמר שלא אוכל מיחייב תרתי וכו', ובהשגות כתבו גבי הא שאמר רבינו ז"ל שבועה שלא אוכל ככר זו או שלא אוכל אותה וכו' א"א תמיה אני מה בין שלא אוכל אותו וכו', וכפי הנראה קשה בדבריו דמאין ראה הוא בדברי רבינו ז"ל שחילק בין זכר לנקבה דהא כל דברי רבינו ז"ל הם לשון נקבה ככר זו ואכל אותה וא"כ ודאי שאין זה הפרש שלו כלל ואם נראה לו לחלק בין ככר זו לאוכל אותה מפני שלשון ככר מורה על כזית לא היה לו להקשות על רבינו ז"ל שאין חילוק בין זכר לנקבה. וראיתי בדפוס קושטנדינ"א שהראב"ד ז"ל היה לו הגירסא בדברי רבינו ז"ל שלא אוכל אותו לשון זכר ואם כך היא הנוסחא אתי שפיר דהוקשה לו מה בין אוכל אותו לאוכלנה כלומר איך אתה מחלק בכך אם מפני שכאן אמר אותו וכאן אמר אוכלנה שזה לשון זכר וזה לשון נקבה אין זו סברא אלא ודאי עיקר החילוק הוא שבכאן מזכיר ככר וכאן אינו מזכיר, ובסוף הלשון יש טעות פה בדפוס שכתב על כולה ועל כזית צ"ל ולא על כזית וכך הוא בדפוס קושטנדינ"א:

הלכה יא

שלא אוכל וכו' וענבים וכו'. רבינו ז"ל גורס כגירסת התוס' ז"ל ולא כגירסת רש"י ז"ל ע"ש:

הלכה יד

שבועה שלא אוכל תאנים וכו' והפריש קרבן. רבינו ז"ל פירש כגירסת התוס' ז"ל ודלא כגירסת רש"י ז"ל:

הלכה טו

וכן הנשבע שלא יאכל עשר וכו'. רבינו ז"ל נראה שגורס בגמ' (דף כ"ט) כך הכא נמי כגון דאמר שבועה שלא אוכל [עשר] וחזר ואמר שבועה שלא אוכל עשר ותשע ואכל עשר והפריש קרבן וחזר ואכל תשע הוה ליה תשע חצי שיעור ואחצי שיעור לא מיחייב, ופירוש הדבר כך הוא שמתחילה נשבע שלא יאכל עשר ואח"כ נשבע שלא יאכל עשר ועוד תשע אחרים נוסף על העשר שהם בין הכל תשע עשרה ואכל עשר ולא אכל העשר האחרים ואח"כ אכל התשע האחרים הוא חצי שיעור מפני שכללם עם העשר הראשונים והוא פטור וכגון דקאמר עשר אלו ואח"כ נשבע על עשר אלו ותשע אלו וכדכתבו התוס' ז"ל דאם לא כן הוי כנשבע על תשע ואח"כ על עשר דלא חייל ודייק לישניה דכתב תשע ועשר ולא קאמר תשע עשרה והשתא אתי שפיר דהוי זה דומיא ממש דתאנים וענבים, והר"א ז"ל היה גורס כגרסתנו ומפני כן כתב על זאת הגירסא שהוא שיבוש. ומ"מ יש קצת תימה לגירסתו של רבינו ז"ל דאיך קאמרו בגמ' זימנין משכחת לה להא דעיפא הא מילתא דעיפא לא הוי אלא שלא אוכל עשר ואח"כ שלא אוכל תשע ועשר ואכל עשר דאינו חייב אלא אחת כמ"ש רבינו ז"ל לעיל שבועה שלא אוכל עשר וכו' וא"כ הא לא דמי למילתא דעיפא, אלא שנ"ל שהכוונה שהיה דומה קצת למילתיה שבתחילה נשבע עשר כמו שהוא אמר אע"פ דהכא שאני שנשבע אח"כ על תשע אחרים וכוונת אביי לומר דהא מילתא שמע עיפא מרבה רביה אבל לא ידע מה ששמע דרבה בדין זה אמרו:

הלכה טז

שבועה שלא אוכל ככר זו הגדולה וכו'. שם (דף כ"ח) מימרא דרבא וגירסת רבינו ז"ל כגירסת רבינו חננאל ז"ל שהביאו התוס' ז"ל שם. שבועה שלא אוכל ככר זו אם אוכל זו ואכל את הראשונה בשוגג והשניה במזיד חייב ראשונה במזיד ושניה בשוגג פטור אבל אכל את הראשונה שהיא של תנאי והיא הקטנה בשוגג והשניה שהיא של איסור שהיא הגדולה במזיד חייב אכל את הראשונה שהיא הקטנה במזיד ושניה שהיא הגדולה בשוגג פטור, כללא דמילתא בעינן מזיד באכילת האיסור כדי לחייבו ואי ליכא מזיד באכילת האיסור פטור ממלקות ומקרבן שכן משמע לשון רבינו ז"ל שאמר פטור לגמרי, ומ"ש ושכח ואכל את הגדולה וכמדומה לו שעדיין לא נאסרה וכו' דמלשון כמדומה לו שעדיין וכו' משמע שהוא זכור מהשבועה אלא שסובר שעדיין לא נאסרה כלומר שלא אכל אותה של תנאי כדי שתאסר זה, והטעם דסובר רבינו ז"ל דבאכילת האיסור בעינן מזיד משום דאי לאו הכי משמע ליה דהוא אנוס:

הלכה יז

אכל שתיהן בשגגה פטור וכו' שתיהן במזיד בין שאכל וכו'. שם שתיהן במזיד אכליה לתנאיה והדר אכליה לאיסוריה מיחייב אכליה לאיסוריה והדר אכליה לתנאיה פלוגתא וכו', ורבינו ז"ל פסק דהתראת ספק שמה התראה ולה"ק דחייב בין שאכל האיסור תחילה או התנאי. ובריש פי"ו מהל' סנהדרין גבי עבר על לאו שנתק לעשה פסק כן רבינו ז"ל התראת ספק שמה התראה, ע"כ יש לתמוה איך כתב רבינו ז"ל לקמן ריש פ"ה ולמה אינו לוקה משום שבועת שוא וכו' שהרי אפשר לאותן האחרים וכו' ונמצא כשמתרין בו בעת שנשבע התראת ספק היא שאין לוקין עליה דנראה דפליג מדידיה אדידיה. ורבינו ז"ל נראה שרצה לתרץ קושיא זאת באומרו אא"כ היה לאו שבו מפורש וכו' וצריך פירוש לפירושו ולכאורה נראה הכוונה לומר ודעתו לחלק בין לאו דשבועה דהכא בעת שנשבע לא עשה שום איסור שהרי אפשר שיקיימהו וג"כ אין כאן לאו כלל לאסור השבועה אלא כשעבר אותה אבל גבי נותר מיד עבר על לאו דלא תותירו וכן בגזל מיד עבר על לאו דלא תגזול אע"פ שאח"כ נתק לעשה מ"מ הרי יש בו לאו לאיסור בשעת עשיה ולהכי לוקה שם אע"פ שהיא התראת ספק. ולכאורה נראה שזה היה חילוק נכון אבל מ"מ הוא תימה (זה) דעדיין קשה ההיא דלעיל דאכליה לאיסורא והדר אכליה לתנאיה לאו דשבועה הוי והיכא דנשבע לא עבר על שום איסור וא"כ למה פסק שם רבינו ז"ל דהתראת ספק שמה התראה הא לרבינו ז"ל לאו התראה היא כדפרישית ועוד בפ"ק דשבועות (דף ג':) דאיפליגו ר' יוחנן וריש לקיש גבי שלא אוכל ככר זה היום ואכלה דר' יוחנן אמר התראת ספק שמה התראה דלפי מה שפירשנו כ"ע מודו בהא דלאו התראה כיון שבעת שנשבע אין כאן איסור ועוד ברי"פ אלו הן הלוקין (מכות דף ט"ז) הקשו לר"ל דאמר גבי שבועה שאוכל ככר זה היום ולא אכלה מההיא דנותר דהא התם התראת ספק היא ושמה התראה ומאי קושיא הרי יש לחלק בין נותר לשבועה כדפרישית. ע"כ נראה ודאי דכונת רבינו ז"ל אינה כמו שפירשתי אלא כוונתו לפסוק כר' יוחנן דהתראת ספק שמה התראה ומ"ש לקמן בריש פ' חמישי ה"פ כל מי שנשבע על אחרים שיעשו כך וכך וכו' ה"ז הלאו הוא מוטל בין שוא לשקר דדמי לכל חד מינייהו בחד אנפא ולא דמי לשום חד מינייהו לגמרי דלא דמי לשוא משום דשוא בדבר דלא אפשר להיות כמו האיש שהוא אשה או על עמוד של זהב שהוא של אבן אבל זה אפשר להיות שאפשר לאחרים שיקיימו ובענין זה דומה לשקר. ולא דמי לשקר משום דשקר אפשר בידו לעשותו וזה אין בידו לעשותו ובענין זה דומה לשוא וא"כ כיון שבשעת השבועה אין יכולים להתרותו לאו של שקר או לאו של שוא בודאי דאם אנו מתרים

אותו משום לאו (אנו) שקר הרי אין בידו לקיימו ואם אנו מתרים אותו משום שוא היכי אפשר לאותם אחרים שיקיימו וא"כ אין בענין זה לאו מפורש כדי שיתרו בו וזו היא כוונתו של רבינו ז"ל במ"ש אינו חייב בשבועת ביטוי שהרי אין בידו לא לקיים ולא לבטל כלומר מזה הצד לא דמי לביטוי ונמצא שהוא גורם לשוא, ולמה אינו לוקה משום שבועת שוא כלומר לשוא ג"כ אינו דומה שהרי אפשר לאותם אחרים שישמעו כו' וא"כ כיון שהוא מוטל בין שני הלאוין הרי זו כהתראת ספק שאין לוקין עליה אלא א"כ הלאו מפורש כלומר שיהיה הלאו מפורש כדי שיתרו בו משום אותו לאו ואתי שפיר לפירוש זה מה שאמר הלאו המפורש:

הלכה יח

וכן אם תלאן זו בזו וכו'. נראה בודאי שלא היה לו כגירסתנו בגמ' אלא גירסא אחרת היתה לו שם והיא מבוארת. ויש לדקדק היכא דאכל השניה בשגגה והראשונה במזיד אמאי פטור הרי יש כאן זדון באכילת האיסור דמ"ט קרית לה תנאי ולא איסור הרי היא תנאי ואיסור וא"כ הרי יש כאן זדון באכילת האיסור וכ"ת התראת ספק היא דשמא לא יאכל האחרת הא התראת ספק שמה התראה כדפסק רבינו ז"ל. וכן יש לדקדק לעיל במ"ש ושכח תנאי זה בעת שאכל הקטנה ואכל אח"כ את הגדולה דמשמע דאם אכל תחלה את הגדולה במזיד ואח"כ הקטנה בשוגג דפטור ואמאי הא התראת ספק היא והתראת ספק שמה התראה. ונ"ל דע"כ ודאי דהיכא דאכל האיסור תחילה בזדון ואח"כ אכל התנאי בשוגג הוא פטור אפי' למ"ד התראת ספק שמה התראה וראיה לדבר כמו שחלקו בגמ' גבי שתיהן במזיד בין אכליה לתנאיה וכו' כן היה להם לחלק בין חד בשוגג וחד במזיד אלא ודאי דהתם אפי' למ"ד התראת ספק שמה התראה הוא פטור והטעם אפי' למ"ד שמה התראה לא אמר כן אלא כשעבר אח"כ במזיד כמו שאמר לו לא תותיר והותיר ואח"כ לא שרפו במזיד או שאמרו לא תאכל שאם תאכל זו ותאכל האחרת אתה חייב ואכל האחרת במזיד אבל כשאכל האחרת בשוגג ודאי דהוא פטור דמאי איכפת לן דהתרו הרי הוא היה מקבל ההתראה והיה אמת שלא היה בדעתו לאכול ואם שכח ואכלה מה חטא ומה פשע אלא ודאי אין כאן איסור אלא כשעבר אח"כ במזיד או שאכל התנאי ראשונה בשוגג והתרו בו בשעת אכילת האיסור ואמרו לו הרי אתה עברת שכבר אכלת התנאי. ומ"מ קשה לפירוש רבינו ז"ל דמפרש דמזיד בעינן באכילת האיסור היכי מייתי ראיה רב מרי אף אנן נמי תנינא וכו' הא התם לא הוי אלא שוגג באכילת התנאי ומ"מ קאמר דיכול לאכול האחרת במזיד ולדברי רבינו ז"ל אע"פ שיהיה שוגג בתנאי כיון דהוא מזיד באיסור חייב:

הלכה כ

שבועה שאוכל וכו'. מחלוקת ר"י ור"ל ופסק כר"י דטעמו הוא משום דאין לוקין על לאו שאין בו מעשה:

הלכה כא

אבל אם נשבע שיעשה וכו'. גם זה הוא כפי סברת ר"י דהתראת ספק שמה התראה דלר"ל בלאו הכי הוא פטור משום דהתראת ספק לאו שמה התראה:

פרק ה

הלכה ב

ונמצא כשמתרים בו בעת שנשבע וכו'. הרב כ"מ ז"ל תמה שלא מצא לו ז"ל בפט"ז מה' סנהדרין שכתב בדין זה שחילק בין לאו מפורש לשאינו מפורש, ועוד אני תמיה למה לא הוי זה לאו מפורש הא אשכחן הלאו בשבועת ביטוי דכתב רבינו ז"ל בפרק דלעיל גבי שתי ככרות אחת של איסור ואחת של תנאי שתיהן במזיד בין שאכל הגדולה תחילה או באחרונה חייב וטעמא משום דהתראת ספק שמה התראה כדאמר פ"ג דשבועות ה"נ דכוותה היא. ועוד צריך להבין מה נקרא לאו מפורש ומה נקרא שאינו מפורש. וי"ל דרש"י ז"ל כתב דלקי על זה משום שבועת שוא שכיון שאין בידו שיעשו אחרים לקי משום שוא אבל רבינו ז"ל נראה שהדבר מסופק אצלו אי הוי שוא או שקר דשוא הוי משום שאין בידו לעשותו כדכתב רש"י ז"ל ושקר הוי מצד אחר משום דאפשר לאחרים שישמעו ממנו וא"כ כיון דאין לאו זה מפורש אי הוי שוא אי הוי שקר לכך כשנתרה בו בעת שנשבע לא לקי דהתראת ספק הוי דלא ידעינן אם אותם אחרים יעשו, ואם אמרנו בהל' סנהדרין דלקי על התראת ספק הוא היכא דידענו הלאו שעובר ויכול להתרות בו משום אותו הלאו אלא דספק אם יקיים העשה או לא אבל כאן שהלאו עצמו הוא ספק אי הוי שוא או שקר לא לקי בהתראת ספק כי האי גוונא:

הלכה ד

בד"א שנשבע על דבר שאינו ברשותו וכו'. הטור ז"ל בסי' רל"ו הביא לשון רבינו ז"ל בכי ה"ג אבל אם משביעו על דבר שהוא שלו כגון שלא יכנס לביתו וכיוצא בו וכו'. נראה מדברי הטור ז"ל שהבין בדברי רבינו ז"ל שראובן אומר לשמעון אני משביעך שלא תכנס לרשותי וזה ודאי אין לו מובן כלל דאם לא ענה שמעון אמן איך יאסר. ועוד איך כתב שראובן פטור מפני שהוא אנוס הרי ראובן לא נשבע אלא שהשביע לשמעון על כך וכיון שהוא לא נשבע אע"פ שהיה נהנה שמעון מדעתו של ראובן לא היה עובר ראובן.

אבל פירוש הדברים שראובן נשבע שלא יהנה שמעון מנכסיו וכ"כ רבינו ז"ל אבל אם נשבע ראובן שלא יכנס שמעון בביתו וכו' ושמעון נכנס הוא עושה איסור מפני שגורם לראובן שיעבור על שבועתו ובחלוקה הראשונה שנשבע על דבר שאינו ברשותו אינו מחוייב שמעון לשמוע לראובן אע"פ שהוא משובח אם קיים דברי ראובן ואינו מחוייב בכך כיון ששבועתו של ראובן היתה על דבר שאינו ברשותו אבל היכא שהדבר ברשותו ראוי ומחוייב שמעון שלא לגרום לראובן שיעבור על שבועתו. כנ"ל פירוש דברי רבינו ז"ל ונסתלקה השגת הטור ז"ל ואע"פ שרבינו ז"ל כתב ושמעון חייב לאו חיוב מלקות קאמר אלא הוא נענש בכך:

אבל אם נשבע ראובן שלא יכנס וכו' ושמעון חייב וכו'. אם פירוש חייב הוא מלקות יש תימה על רבינו ז"ל שהרי ריש פ"ה מה' נדרים כתב רבינו ז"ל ראובן שאמר לשמעון הריני עליך חרם וכו' ואם עבר ונהנה אינו לוקה שהרי לא אמר שמעון כלום וא"כ אפי' בנדרים דהוי איסור חפצא ויכול לאסור על חבירו כתב רבינו ז"ל דאינו לוקה שמעון כ"ש בשבועות דהוא איסור גברא ואפי' איסור אין ראוי להיות בו וכמו שהשיג עליו בעל הטורים ז"ל לכך נראה בדוחק ודאי דהאי חייב שכתב רבינו ז"ל אינו רוצה לומר מלקות אלא דשום איסור מדאורייתא איכא ומפני דקאמר בראובן פטור קאמר בשמעון חייב עם היות כי זה דוחק גדול כד מעיינת בפרק זה משכחת חייב בכי ה"ג גבי נשבע להרע לעצמו כו' שכתב שם חייב ואינו לוקה שהרי הוא לאו שאין בו מעשה ואין לוקין עליו וכן יש כיוצא בזה כמה, וכ"נ שהבין דבריו הרב"י ז"ל עיין בטור. והר"ן ז"ל חלוק על מ"ש רבינו ז"ל בה' נדרים ששמעון אינו לוקה משום שלא הוציא שבועה הוא דלוקה ועיין בב"י ז"ל:

הלכה ה

שבועה שלא אוכל ואכל אוכלים שאינן ראויין לאכילה וכו'. כבר מבואר בדברי הרב כ"מ ז"ל שרבינו ז"ל גורס משכחת לה כדרבא דאמר רבא שבועה שאוכל ואכל עפר פטור וכמו שהביא הגירסא הר"ן ז"ל ופירשה אבל מה שתירץ הר"ן ז"ל דלא דמי נשבע שיאכל לנשבע שלא יאכל משום דנשבע שלא יאכל מסתמא אמרינן שלא נתכוון אלא על דברים הראויים דדברים שאינם ראויים לא היה צריך לישבע עליהם כו' אבל כשנשבע שיאכל מסתמא מסיק אדעתיה דבכל מה שיאכל יצא ידי חובתו, נ"ל דרבינו ז"ל אינו מתרץ כן אלא טעמו דכיון דאכל הדבר אפי' שאינו בר אכילה הא אחשביה באכילתו אבל כשנשבע מתחילה שלא יאכל אע"ג דאכלו אח"כ לא אחשביה דחזקה דאינו עובר על שבועתו דאחזוקי אינשי ברשיעי לא מחזקינן וכיון שנשבע קודם שלא יאכל הרי

גילה בדעתו שאותה האכילה שיאכל אח"כ אינה חשובה אצלו אבל אם לא היה קודם לו שבועה שלא יאכל כיון שאכל ודאי שהיא חשובה אצלו האכילה ההיא וא"כ טעמא דאחשביה לעולם איתיה בין לפי מאי דס"ד בין לפי המסקנא וזהו שדימה רב מרי הא למתניתין דקונם אם אכלתי אם שתיתי אע"ג דטעמא דהתם משום דאחשביה ג"כ הכא גבי שאוכל עפר טעמא הוי משום דאחשביה ודחה לו המתרץ דלא דמי הך אחשביה לאידך דמתניתין כיון שבעת שנשבע כבר אכל הרי בעת השבועה היה אותה אכילה חשובה אצלו שכבר אכלה אבל היכא דנשבע שיאכל עפר ואכל אע"ג דאח"כ אחשביה מ"מ בעת שנשבע לא ידענו שהיתה חשובה אצלו האכילה ההיא דמי ידע אם באותה שעה היתה חשובה אצלו ולא נשבע אלא על אכילה גמורה, ונסתלקה בזה תמיהת הרב כסף משנה ז"ל על רבינו ז"ל דלעולם טעמא דאחשביה הוי טעמא דרבא שאמר שאכל עפר פטור אלא מה שדחה הדוחה הוא דלא דמי אחשביה לאחשביה כדכתיבנא. ורבינו ז"ל לפי האמת דקי"ל כרבא ודאי דמדמי אותם ומ"ש שכבר הם חשובים אצלו שהרי אכלם לא אמר כן משום דבאותה שעה היו חשובים דאפילו אחשבינהו אחר שנשבע שיאכל סגי אלא כוונתו לומר שיש כאן חשיבות מפני שאכלה וכן ראיתי בפסקי הרא"ש ז"ל כשכתב גירסא זו של רבינו ז"ל שבועה שאוכל ואכל עפר פטור נתן טעם דהא אחשביה משמע דטעמא דאחשביה לעולם איתיה כדכתיבנא והוא טעם נכון בעיני לדעת רבינו ז"ל דמה שתירץ הרב כסף משנה ז"ל הוא (באפשר) [דחוק] מאד:

הלכה ט

היה הנשבע נזיר וכו' לפיכך אם פירש וכו'. יש תימה בדברי רבינו ז"ל דכתב דכיון שהוא מושבע מהר סיני עליו דעתו על כך ואדרבה בגמ' אמרו הטעם בהיפך דאמרו שם (שבועות כ"ב:) בבעיא כיון דכזית איסורא דאורייתא הוא כי קא משתבע אהיתרא קא משתבע משמע דטפי אית לן למימר דמשתבע אהיתרא מאיסורא וא"כ כיון דפשיט לן בעיא דפטור כ"ש בעיא דחרצן. ועוד תימה על רבינו ז"ל דלדבריו איך אמרו בגמ' תיפשוט דבעי רבא שבועה שלא אוכל עפר כו' והא שאני ושאני דגבי נבילות הוא מושבע ואמרינן דעתיה אאיסורא אבל גבי עפר דאינו מושבע לא וצ"ע ליישב דברי רבינו. ונראה דהוכרח רבינו ז"ל לומר כן משום דקשיא ליה דאמאי לא אמר בגמ' תפשוט בעיא דחרצן דבעי רבא שבועה שלא אוכל חרצן וכו' ומש"ה ראה רבינו לחלק אבל מ"מ הקושיות שהקשינו הם חזקות. ולפי מה שפירש הר"ן ז"ל סוגיית הגמ' שם בעיא לא איפשיטא לא בנזיר ולא בשאר אינשי ולא בעפר וטעמו דסובר הר"ן ז"ל דמאי דפשיט הגמ' בעיא דנזיר מנבילה הוא לומר דכיון דהבעיא דנזיר לא הוו אלא באת"ל דחרצן לשאר אינשי הוי

כזית בנזיר שהוא אסור לו החרצן ומי אמרינן דהוי איסורא בכל שהוא או לא לזה פשט לו הגמ' דאם היינו אומרים בחרצן בשאר אינשי דהוי בכזית איפשיטא ליה בעיא דנזיר דכיון דחרצן חשבת ליה בר אכילה האי דאיסור דנזיר רביע עליה לא הוי כלל דנבילה גם כן איסורא רביע עליה והוי בכזית אבל מ"מ בעיא דחרצן בשאר אינשי לא איפשיטא ולא בעיא דעפר דשאני נבילה משום דבר אכילה היא א"כ כולהו בעיי סלקי בתיקו. והרב כ"מ ז"ל תירץ בדעת רבינו ז"ל דחרצן גבי נזיר הוי כעפר בשאר אינשי שאינו נאכל על ידי תערובת אבל חרצן גבי שאר אינשי לא הוי הכי. ואני שמעתי ולא אבין דכיון דחרצן גבי נזיר הוי כעפר לשאר אינשי א"כ כל שכן דאיפשיטא לה בעיא דחרצן לשאר אינשי דהשתא חרצן דנזיר דהוי דומה לעפר אמרת בכזית חרצן דשאר אינשי דהוי בר אכילה טפי מעפר לא כ"ש דהוי בכזית ותו איך איפשיטא בעיא דנזיר מנבילה שאני נבילה דהוי בר אכילה משא"כ בחרצן בנזיר. ובאמת הסוגיא נראה כהר"ן ז"ל ורחוקה מדעת רבינו ז"ל. ונראה לי ליישב ולומר דרבינו ז"ל ראה פשיטות בעיא דנזיר ונראה לו דוחק לפרש כפירוש הר"ן ז"ל דאינו פשיטות בהחלט אלא הפשיטות הוא דאם נניח דבעיא דחרצן דשאר אינשי פשוטה זו גם כן פשוטה אבל לפי האמת אין אחת מהם פשוטה דלשון הגמ' נראה דהא דנזיר איפשיטא לגמרי לכך פירש הוא ז"ל דיש צד לומר בנזיר דיהא בכזית יותר מבשאר אינשי משום מה שכתב הטור ז"ל בריש הלכות נדרים סימן ר"ג וכתב הרא"ש ז"ל בפסקיו בפרקא קמא דנדרים דהיכא דאדם רגיל לעבור על מצות לא תעשה ראוי לו לזרז עצמו ולאשתבועי על כך כדי שיהא זריז יותר. ואם כן אפשר דבנזיר כיון דאסרתו תורה בכזית לזרוזי נפשיה כדי שלא יעבור על איסור תורה נשבע על כך כדי שיזכור עצמו מה שאין כן בחרצן לשאר אינשי וכי בעי בגמ' אי אמרינן דבנזיר הוי בכזית הוא אפילו שתאמר דבחרצן לשאר אינשי לא הוי בכזית משום טעמא דכתיבנא ופשט ליה הגמ' לנזיר מנבילה ובתר הכי קאמר בגמ' דא"כ איפשיטא להו כולהו בעיי בעיא דעפר ובעיא דחרצן לשאר אינשי ותירץ המתרץ דודאי לא איפשיטא אלא בעיא דנזיר לחוד משום דגבי עפר לאו בר אכילה הוא כלל ודייק במה שאמר כלל כלומר דאינו דומה לחרצן שהוא ראוי לאכילה קצת אבל גבי נבילה שהיא ראויה לאכילה וגם איכא טעמא אחרינא לומר דיהא בכזית משום דאריה רביע עליה כיון דאית ליה איסור מן התורה הוא נודר לזרז עצמו בכך ולכך אוסר עצמו בכזית שהוא איסור תורה אם כן הך דאריה רביע עליה הוי טעמא לומר שיהא בכזית הפך המובן מדברי הר"ן ז"ל ומפשט השמועה וכיון שכן גבי חרצן בנזיר איתנהו להנהו תרי טעמי דנבילה דהרי חרצן איכא ביה אכילה קצת ולא דמי לעפר שאינו בר אכילה כלל אבל חרצן הוא קצת נאכל ואיכא

נבילה מוסרחת קצת שהיא כמו חרצן שאינה ראויה לאכילה לגמרי וא"כ ראוי לדמות נבילה לחרצן ולא לעפר שאינו בר אכילה כלל וגם טעמא אחרינא דנדר לזרוזי נפשיה משום דרביע אריה עליה איכא נמי בחרצן דנזיר דרביע אריא עליה וכיון שכן דחרצן דנזיר דמי לנבילה איפשיטא לה בעיא דנזיר אבל חרצן לשאר אינשי דלאו אריה רביע עליה ולא דמי לנבילה בהא וכן עפר לא דמי לנבילה כלל אסיקו להו הני בעיי בתיקו ובעיא דנזיר פשוטה לגמרי כדמשמע פשטא דשמעתתא כדכתיבנא. זה נ"ל ליישב דעת רבינו ז"ל ועיין במהר"י קולון שרש קס"ה:

הלכה יג

שבועה שאוכל ככר זו שבועה שלא אוכלנה וכו'. וא"ת ככר זו משמע אפי' בכזית ממנו ושבועה שלא אוכלנה משמע כולה כדכתב רבינו ז"ל לעיל פרק ד' והיא מימרא דרבא בפרק ג' דשבועות (דף כ"ז:) א"כ הרי יכולין לקיים שתי השבועות שיאכל כזית ממנה ולא יאכל כולה. וי"ל דהרי הטור ז"ל בסימן רל"ח דהיכא דאמר שבועה שאוכל ככר זו כשהוא לפניו צריך שיאכל כולו שהוא נשבע על כל כזית וכזית ממנו שיאכל כו':

הלכה טו

וכן האומר (**לחבירו**) **שבועה שלא אדע לך עדות כו'**. ואם תאמר לעיל בראש הפרק שכתב שלא יזרוק פלוני לים אינה שבועת שוא אף על גב דאין בידו שלא יזרוק חבירו אמאי אי משום דהרי אפשר שחבירו לא יזרוק וישמע לו אם כן ה"נ אפשר שלא ידע לו עדות בעולם אף על פי שאין בידו אולי יקרה כן שלא ידע לו עדות. וי"ל דלא דמי דלעיל אולי חבירו יעשנו מפני שהוא משובח כדעת רבינו ז"ל לעיל שיעשנו כדי שלא יוציא חבירו שבועה לשוא אבל הכא אף על פי שאפשר שיארע כן מכל מקום אין בידו דאולי שלא במתכוין יראה עדות לחבירו ואין הדבר בידו ולכך לוקה משום שבועת שוא:

הלכה יז

נשבע להרע לעצמו וכו' אף על פי שאינו רשאי וכו'. ביארתיו בפ"ג מהל' דעות:

הלכה יח

כגון שנשבע שלא ישב בצל סוכה לעולם. כל מה שדקדק מכאן הרב"י ז"ל דפליג על הר"ן ז"ל כבר כתבתי בהל' נדרים שהוא בהפך ממ"ש. ובטור יו"ד סימן רל"ו כתב הטור ז"ל בד"א שפירש שלא אוכל מצה בליל פסח ולא אשב בסוכת מצוה אבל אם נשבע סתם שלא יאכל מצה ולא ישב בצל סוכה חלה שבועה וצריך לקיימו ע"כ. ודברים אלו ודאי דפליגי על הר"ן ז"ל וסובר הטור ז"ל דסיפא סמיך אירישא וסוכה ומצה שוים שצריך שיאמר בסוכה סוכת מצוה וכמו שכתב הרב כסף משנה ז"ל. אבל אלה הדברים אשר

כתב כאן על רבינו ז"ל הם נופלים באמת על דברי הטור ז"ל ושם ראיתי שכתב כל זה הרב"י ז"ל אבל על רבינו ז"ל לא יפלו אלה הדברים כלל אדרבא הם בהפך כמו שכתבתי בהל' נדרים. ואולי המדפיס ראה שם אותם הדברים והעתיקם כאן וח"ו וב"מ שנתלה בוקי סריקי ברב מרנא ז"ל:

שלא יעלה עליו בגד וכו'. מה שהקשה הרב כ"מ ז"ל דאין חובה ללבוש בגד של ציצית אלא שלא ילבוש בגד בלא ציצית באמת היא קושיא גדולה ואין מקום להמלט ממנה אם לא שנאמר שיש ט"ס בדברי רבינו ז"ל וצריך שיאמר שלא יעלה עליו ציצית שנה ומיגו דחייל בלילה דלאו זמן ציצית חייל ביום ובפ"א מהל' שבועות כתב רבינו ז"ל שנשבע שלא יתעטף בציצית הוי שבועת שוא הוא משום דהוא נשבע שלא ישים ציצית בבגד שהוא חייב אבל אין כוונתו שלא ישים הבגד אשר בו ציצית עליו דא"כ הדרא קושיא לדוכתה וכמו שהקשה הרב"י ז"ל. ולשון להתעטף ר"ל שנשבע שישים בגד בלא ציצית עליו ורבינו ז"ל לא דקדק שם בלשונו אלא כתב הכוונה אבל כאן ודאי עכ"פ ט"ס הוא כדכתיבנא ואיני מוצא לו מקום לע"ד:

הלכה כא

נשבע שראה גמל פורח וכו'. כתב הטור ז"ל בסימן רל"ו או שנשבע שלא לאכול מכל פירות שבעולם וכתב שם הרב ב"י ז"ל דמ"ש הטור ז"ל בסי' רל"ב גבי נדר מכל פירות שבעולם (בשם ר"ת ז"ל) דהוי נדרי הבאי אין הכוונה לומר דמותרים אלא דלקי משום נדר שוא. ולי אינו (נראה) כן דבפ"ג דשבועות כתבו בהדיא התוס' ז"ל בשם ר"ת ז"ל דיש לחלק בין נדר לשבועה דנדר שוא מותר וכיון שהטור ז"ל העתיק לשון ר"ת ז"ל ודאי דכוונתו לומר שהם מותרים וכדכתב ר"ת בהדיא ומה גם שכתב גבי נדרי הבאי שהם מותרים. ומ"ש הרב ב"י ז"ל שהרי התוס' ז"ל דחו זה כבר תירץ הר"ן ז"ל דחייתם בפ"ב דנדרים (עלה י"ד) שכתב גבי מה שאמרו שם אלא דאמר קונם עיני בשינה היום ואי דלא יהיב שיעורא מי שבקינן ליה כתב שם הר"ן ז"ל נקט כי האי לישנא דמי שבקינן ליה משום דבעי לאתויי עלה הא דר' יוחנן שהיא בשבועה ובשבועה שייך הך לישנא כו' ואע"ג דבנדר לא שייך הכי דנדר שוא לא אשכחן דאסור משום שבועה נקט כי האי לישנא וכו' וכיוצא בזה כתב שם הרא"ש ז"ל אע"ג דמדברי הרא"ש ז"ל נראה שם דבנדר שוא איסורא מיהא איכא מ"מ ר"ת ז"ל אית ליה דהוא מותר לגמרי:

הלכה כב

דבר ידוע אצל החכמים וכו'. נראה מדברי רבינו ז"ל דמפרש הא דאמר עולא (דף כ"ט) והוא שנדר לג' בני אדם כלומר דאם אינו כן אינו לוקה כלל דאם היה נשבע על השמש

שהיא גדולה אין זה שוא משום דכ"ע לא ידעי ליה ואם נשבע שהיא קטנה אינו חייב משום שקר משום דהוא טעה והיה סבור שהיא קטנה למראית עיניו. אבל רש"י ז"ל פירש דמה שאמר עולא הוא דאם אינו ניכר ונשבע על דבר שאינו כן שחייב משום שבועת שקר והרב"י ז"ל בסימן רל"ו כתב דהרי"ף ז"ל והרא"ש ז"ל מפרשים כרש"י ז"ל ולכך השמיטו הא דעולא דליכא נפקותא בזמן הזה ומשמע גם כן דאית ליה להרב"י ז"ל דרבינו ז"ל פליג על רש"י ז"ל בפירושא דמימרא דעולא וכדכתיבנא. וקשה דבהדיא אמרו בפ"ג בשבועות דפירש"י ז"ל (דף כ"ב) שאמרו שם מתיב רבא איזו היא שבועת שוא נשבע לשנות את הידוע לאדם וכו' ואמר עולא והוא שניכר לג' בני אדם טעמא דניכר הא לא ניכר עובר משום שבועת ביטוי ואמאי הא אינו ביהא של זהב הוא מותיב לה והוא מפרק לה ניכר עובר משום שבועת ביטוי לא ניכר עובר משום שבועת שקר ע"כ. והוא בהדיא בפירוש רש"י ז"ל:

פרק ו

הלכה ד

ואינו נעשה שליח להתיר נדוי לאשתו וכו'. להך גירסא קשה דאע"ג דגריס בגמ' נדר לרבינו ז"ל נדוי ונדר שוים כדכתב הר"ן ז"ל בפ"ק דנדרים עלה ח' וז"ל ואיכא מ"ד דכי היכי דבשלשה הדיוטות מתירין את הנדר במקום שאין מומחה ה"נ מתירין את הנדוי במקום שאין מומחה דנדוי נמי נדר הוא דהא אמרינן בסוף פ' ארבע מיתות (סנהדרין דף ס"ח) בעובדא דר' אלעזר הותר הנדר אלמא נדוי נמי נדר מקרי וכן דעת הרמב"ם ז"ל בפרק עשירי מהל' ת"ת ע"כ. וכיון דלענין התרת שלשה הם שוים משום דנדר מקרי א"כ לענין לעשות הבעל שליח נמי ואולי הא דנדוהו בפניו אלים טפי ואינו יכול לעשות שליח בשום צד וכיון דנדוה בפניה אינה יכולה לעשות שליח אפילו לבעלה דבנדוה בפניה ודאי איירי דאין מתירין אלא בפניה וכדכתב הטור ז"ל בהל' נדוי ורבינו ז"ל בהל' ת"ת. ולגירסתו אינו נעשה שליח להתיר נדר לאשתו פירש הר"א ז"ל דברי רבינו ז"ל שהוא מפני שבא הבעל לומר שיתירוהו מתורת פתח ולא מתורת חרטה ואפשר שטעמו דכיון שלא בא מתורת חרטה אלא מתורת פתח אולי יוסיף הבעל על דבריה וכדכתבו התוס' ולכך סובר הר"א דאע"ג דבעל נעשה שליח לחרטה לגבי פתח אפילו הבעל אינו נעשה שליח על כן:

הלכה ה

לחכם המובהק וכו'. פי' אע"פ שאינו סמוך כדפירש דבריו הר"ן ז"ל בפ' נערה המאורסה ובפ' ארבעה נדרים ונסתייעו דברי רבינו ז"ל מדאמרו שם בפ' פסולי המוקדשין שלשה מתירין את הבכור במקום שאין שם מומחה שלשה מתירין את הנדר במקום שאין שם חכם ומדנקט גבי נדרים חכם ולא מומחה כמו גבי בכור משמע דאע"פ שאינו סמוך:

או לשלשה הדיוטות וכו'. מה שלא הצריך דמסברי להו וסברי כדאמרינן בפ' פסולי המוקדשין (דף ל"ז) כתב הרב כ"מ ז"ל דס"ל דלא אמרו כן אלא לר' יהודה ונמוקו עמו דכיון דלר' יהודה בעי שיהא אחד חכם אם השנים יודעים מה שיאמר להם החכם שפיר דמי אבל אי לא כמאן דליתנהו אבל לרבנן דאין חכם ביניהם דמסבר להו אפילו היכא דמסברי להו וסברי מה לנו בכך הא אין מי שיודיע להם ומה לי מסבר להו וסברי או לא סברי:

ואומר אני נשבעתי על כך וכו'. בפ' ארבעה נדרים (נדרים דף כ"ב:) אמרינן אמר רבה אמר רב נחמן הלכתא פותחין בחרטה ובס"פ נערה מאורסה (שם ע"ז:) גבי הא דמתירין נדרים מעומד הקשו והתניא ירד ר"ג מן החמור ונתעטף וישב והתיר לו (את) נדרו ותירצו ר"ג סבר אין פותחין בחרטה וכו' ור"נ סבר פותחין בחרטה וכו' ופירשו התוס' ז"לx דפותחין בחרטה ר"ל דשואלין אותו אם מתחרט על נדרו ושרינן ליה בהכי ומ"ד אין פותחין סבר אין פותחין לו להתיר בחרטה שמתחרט על מה שנדר אלא שצריך למצוא לו פתח ורש"י ז"ל פירש בהפך דפותחין בחרטה ר"ל שצריך למצוא לו פתח להתיר נדרו ומ"ד אין פותחין ר"ל דאין צריך לפתוח אלא החכם עוקרו בלא פתח ובלא טעם וכיון שנשתנה הפירוש נשתנה גירסתו דס"פ נערה המאורסה והיא הפוכה וגורס ר"ג סבר פותחין ור"נ סבר אין פותחין בחרטה ואע"ג דר"נ גופיה אמר בפ' ד' נדרים הלכתא דפותחין בחרטה צ"ל דגם שם רש"י ז"ל גורס אין פותחין בחרטה וקי"ל לרש"י ז"ל דהלכה היא דאין פותחין בחרטה. אבל בפ' ארבעה נדרים (נדרים דף כ"א:) פירש"י ז"ל באופן אחר אין פותחין בחרטה שאין חכם רשאי לפתוח ולומר לא נדרת אדעתא דהכי וכו' אלא הנודר הוא יתחרט תחילה ויפתח ויאמר לו לא לדעת כן נדרתי והוא פותח תחילה בחרטה וגם לפי פירוש זה הגירסא היא בפ' נערה מאורסה ובפ' הדר הפוכה מגירסת התוס' ז"ל וה"ק ר"ג סבר אין פותחין בחרטה וכיון שהוא צריך למצוא לו הפתח צריך ישוב ולכך צריך מיושב אבל ר"נ סבר דאין פותחין בחרטה אלא הוא מעצמו יבא ויאמר הפתח וכיון שאין החכם צריך לטרוח למצוא לו פתח אלא הוא מעצמו יאמר לכך ס"ל דמתירין מעומד וגם לפי פירוש זה צ"ל דגרסינן בפ' ארבעה נדרים הלכתא אין

פותחין בחרטה כדי שלא יקשה מר"נ לר"נ וזה הפירוש כתב הרב ב"י ז"ל בסימן רכ"ח דאית ליה לרבינו ז"ל ולכך כתב דיבא הנשבע מאליו ויאמר הפתח דקי"ל אין פותחין בחרטה דהכין הלכתא לגירסת רש"י ז"ל ולפירושו אבל קשה לי לפירוש זה מה שאמר בפ' ארבעה נדרים בההוא דאתא לקמיה דר"נ אמר ליה נדרת אדעתא דהכי וכו' והרי ר"נ פתח לו פתח וכיון דהוא סובר דאין פותחין אלא הוא מעצמו יאמר היה לו לפתוח בחרטה. וי"ל דהיה נדר דבר מצוה דומה למ"ש שם הר"ן ז"ל וכבר כתב רבינו ז"ל לקמן דכיון דיש בנדר היתר מצוה או שלום פותחין לו פתח:

הלכה ז

ראובן שהשביע לשמעון וכו'. הרבה טרח עצמו הרב כ"מ ז"ל לומר דבפניו דכתב רבינו ז"ל בראשונה הוי פירוש מדעתו ובפניו שכתב באחרונה הוי בפניו ממש ולא ידעתי מי הזקיקו לכך דפשט דברי רבינו ז"ל הוא דאין לחלק בין שום נדר בין שיהיה לדעת חבירו בין לתועלת חבירו בכל גוונא מתירין לו בפניו ממש ופוסק כטעמא דמפני החשד ומ"ש כדי שידע הנידר שהתיר זה נדרו וכו' אכולא מילתא קאי ואחלוקה קמא גם כן השביעו חבירו וטעמא הוי מפני החשד. ומ"ש רבינו ז"ל השני חלוקות הוא משום דנראה כן בגמ' דמעשה דצדקיהו הוי השביעו חבירו ומודר הנאה מחבירו משמע שנדר מעצמו הנאה שלא יהנה מחבירו וכיון דלגמרא משמע ליה דתרווייהו שוים הביא ראיה מחלוקה דצדקיהו דהוי השביעו חבירו לחלוקה דנדר מעצמו דמשמע ליה לגמ' דתרוייהו איתנהו ולכך כתב רבינו ז"ל לשני הדינים. וכי תימא איך אפשר לומר לדעת רבינו ז"ל שמי שנשבע לפרוע לחבירו שיבא לב"ד ויתירו לו יש לומר דרבינו ז"ל כתב בסוף הלכות אלו דאין ב"ד מתירין אלא דבר שיש בו צורך הרבה או מצוה אבל אם אין שם שום אחד מאלו אין מתירין ובודאי שלפרוע לחבירו שאין מתירין כיון שעושין היזק לחבירו אבל מכל מקום אם התירו מותר ומאי דכתב כאן רבינו ז"ל שמתירין לכתחילה הוא בדבר שיהיה צורך הרבה או מצוה. כן נראה פשט דברי רבינו ז"ל והטור ז"ל לא הבין בדברי רבינו ז"ל שום חילוק בסימן רכ"ח שכתב והרמב"ם ז"ל לא חילק. גם כתב דצדקיהו ומשה אם היו נשבעין מעצמן לא היו צריכים היתר בפניו של המשביע ואמאי הא הוי השבועה לתועלת נבוכדנצר ויתרו דהוא כתב דכיון דהוא נוגע לחבירו אין מתירין אלא בפניו. מיהו לזה יש לומר דהוא אזיל לטעמיה דבפניו דחלוקה קמא הוי מדעתו ולכך קאמר דאם היו נשבעים מעצמם לא היה צריך ההוא בפניו דהוי מדעתו אלא בפניו ממש מפני החשד אבל מכל מקום פירושו דחוק מאד בעיני:

הלכה ט

כיצד נשבע וכו'. השגת הר"א ז"ל על רבינו ז"ל היא מבוארת דהוא מפרש פירוש אחר בגמ' כדכתב הרב כסף משנה ז"ל ומ"ש בסוף ואם נשבעו אנשי העיר שלא יהנו ממנו והרי יכול למול וללמד את בניהם (בחנם) הוא מפני שנתבאר בהלכות נדרים פ' ששי דהמודר הנאה מחבירו מותר ללמד את בנו תורה וה"ה למולו ואע"ג דהאב חייב בכך מצות לאו ליהנות ניתנו:

הלכה יב

אין פותחין בנולד וכו'. כתב הרב כ"מ ז"ל דרבינו ז"ל אינו מחלק בין נולד מצוי לשאינו מצוי ואני תמיה על דבריו דבהדיא חלקו בגמ' בכך פ' ארבעה נדרים (נדרים דף כ"ג) גבי עובדא דר' ישמעאל ב"ר יוסי דמחייה ההוא קצרא ושרא לנפשיה והקשו שם והרי נולד הוא ותירצו האי לאו נולד הוא דשכיחי אפיקורי דמצערי רבנן משמע דיש חילוק בכך. ועוד אני תמיה על דבריו אם אין החילוק תלוי אלא שיהא דבר שבעת הנדר היה רוצה שיהיה כן ולא ידור אז הוי חרטה גמורה אבל אם בשעת הנדר היה רוצה לידור שלא יעשה האיש ההוא סופר לא הוי חרטה גמורה אם כן למה תלו החכמים הדבר בנולד בכל דבר שיארע אחר כך היה להם לתלות אם הדבר ההוא הוא דבר שהיה רוצה האיש בשעת הנדר שלא יבא אין זה חרטה גמורה אע"פ שאחר שבא נתחרט אבל אם בשעת הנדר היה רוצה שיהיה אותו הענין שלא ידור הוי חרטה גמורה ומה לנו לתלות הענין בנולד כיון שלדעתו אין לחלק בין מצוי לאינו מצוי אלא ודאי עיקרן של דברים כמו שהבין הסמ"ג ז"ל בדברי רבינו ז"ל שהוא מחלק בין נולד מצוי לשאינו מצוי שכן כתב אחר דברי רבינו ז"ל ודוקא בנולד שאינו מצוי וכו' ובנולד מצוי ודאי דמתירין בכל גוונא אבל בנולד שאינו מצוי אז מחלק רבינו ז"ל אם יאמר הוא שבעת הנדר לא היה רוצה שיהיה זה הדבר אז ודאי אין החרטה גמורה אבל אם אמר שהיה רוצה שיהיה זה הדבר ולא ידור הוי חרטה גמורה וחילק בכך כדכתב סמ"ג ז"ל משום דבכמה מקומות בפ' ארבעה נדרים מקשה גמ' והא אין פותחין בנולד אלא ודאי טעמא הוי הך. וא"ת הא ההיא דמשה דחשיב נולד והא משה היה רוצה שימותו האנשים ההם וכמו שהקשה הרב כ"מ ז"ל והרב ב"י טרח עצמו הרבה בתירוץ הקושיא ולי נראה לומר משום דדילמא לא היה רוצה שימותו אלא שיחזרו בתשובה והשתא נמי ניחא מאי דמקשה הגמ' בפ' ר' אליעזר (נדרים ס"ה) גבי מתניתין דקונם שאני נושא את פלונית שאביה רע (והא) נולד הוא דלדעת רבינו ז"ל אין זה נולד דודאי בשעת הנדר היה רוצה שימות אביה וישאנה דיש לומר דאולי לא היה רוצה שימות אלא שיעשה תשובה:

הלכה יז

נשאל על השלישית וכו'. וא"ת איך יכול לשאול על הג' הא כיון שלא שאל על הראשונה והשניה עדיין השלישית לא חלה ואין מתירין את הנדר עד שיחול, כבר הקשה זה הרב מהר"ל בן חביב ז"ל בפסקיו ע"ש. והרב"י ז"ל בסימן רכ"ח כתב שם בשם הרמב"ן ז"ל דאין יכולין להתיר השלישית עד שיתירו השניה ופליג על רבינו ז"ל וכ"נ מדברי הר"ן ז"ל ע"ש בסוף סי' רכ"ח:

פרק ז

הלכה א

שבשבועת הפקדון אחד הנשבע וכו' שכפירתו אחר שהשביעו התובע כעניית אמן. אע"ג דבשבועת העדות נמי כן כדכתב רבינו ז"ל לקמן בריש פ' תשיעי התם דוקא בשכפר בב"ד אז הוי הכפירה כעניית אמן אבל הכא בין בב"ד בין שלא בב"ד וז"ש שבשבועת הפקדון וכו' כלומר דין זה שהכפירה כעניית אמן בכל גוונא אינו אלא בשבועת הפקדון דוקא:

הלכה ד

ויצאו קרקעות וכו'. נראה דרבינו ז"ל דריש כלל ופרט כרבנן דאמרי הכי בפ' שבועת הפקדון (שבועות ל"ז:) ודלא כר' אליעזר דדריש רבויי. ויש לעורר על זה דרבינו ז"ל פסק לעיל בפ"א כר"ע דמחייב קרבן להבא ולשעבר ובפ"ג דשבועות אמרינן דדריש רבויי ומעוטי ובסוגיא דפ"ק דשבועות משמע דמאן דדריש כללי ופרטי פליג אר"ע. גם יש באותה סוגיא גבי נרצע כללי ופרטי דרבינו ז"ל פוסק כן בה' עבדים והדברים האלו נראים כסותרים והדברים ארוכים ובביאורי לפ"ק דשבועות שם הארכתי ליישב הסוגיא לדעת רבינו ז"ל:

הלכה ז

אחד הנשבע לבעל הממון עצמו וכו'. כתב הרב כ"מ ז"ל דנפקא ליה הא לרבינו ז"ל ממאי דאמרינן בפ' שבועת העדות (שבועות דף ל"ה) שלח ביד עבדו או שאמר להם הנתבע משביע אני עליכם שאם אתם יודעים לו עדות פטורים עד שישמעו מפי התובע ונפקא ליה בברייתא מקרא דואם לא יגיד משמע דדוקא התם גלי קרא אם לא יגיד אבל בשבועת הפקדון דליכא קרא הדרינן לכללין דבכל התורה כולה שלוחו של אדם כמותו. וקשה לי טובא דלעיל מיניה (דף ל"ג:) גבי מתניתין דמשביע אני עליכם שאיש פלוני כהן הקשו שם בגמ' טעמא דאיש פלוני כהן כו' הא מנה לפלוני ביד פלוני חייבין

הא קתני סיפא עד שישמעו מפי התובע ותירצו אמר שמואל בבא בהרשאה והקשו והא אמרי נהרדעי לא כתבינן אורכתא אמטלטלי ותירצו ה"מ היכא דכפריה אבל לא כפריה כתבינן ע"כ. וכתבו שם התוס' ז"ל דאע"ג דקי"ל במרובה דמורשה שליח שוייה מ"מ אע"ג דשליח לא מהני ליחייב גבי שבועת העדות מ"מ בא בהרשאה שיש לו כח להוציא הממון מהני וא"כ איך כתב כאן רבינו ז"ל דשליח שבא בהרשאה בעינן אפילו לא בהרשאה נמי דאי בא בהרשאה אפי' בשבועת העדות דאיכא קרא דאם לא יגיד מהני ובשבועת הפקדון כיון דליכא קרא ודאי דשלוחו של אדם כמותו ואפילו בלא הרשאה והדרינן לכללין כדכתב הרב כ"מ ז"ל ותו קשיא דרבינו ז"ל כתב לקמן בפרק תשיעי אין העדים חייבים בשבועת העדות עד שיכפרו וישבעו אחר תביעת בעל דין עצמו או שלוחו משמע דשליח מהני גבי שבועת העדות והוא הפך הנאמר בגמרא ושלח ביד עבדו לא מהני. ותו קשיא בדברי רבינו ז"ל אמאי נקט למילתיה הכא גבי שבועת הפקדון שהיה בא אחריו שכתב כיצד כגון שקדם ואמר למה אתה הולך אחרי וכו' דבהא איכא למטעי ולומר דדוקא משום דרץ אחריו דהוי כתבעו מהני אבל לא רץ לא כדהוה ס"ד בגמרא וכדאמרינן בפ' שבועת העדות ולפי האמת אינו כן מדקאמר ברישא דלישנא הנשבע מעצמו אע"פ שלא תבעו משמע דבלא שום תביעה כלל מהני לחייבו וכיון שכן היה לו לשום המשל אפילו שלא היה בא אחריו לתבוע אלא מאליו פגע לו ואמר כן. מיהו לזה יש לומר דרבינו ז"ל אורחא דמילתא נקט ולא נטעי בהכי שכבר גלה הדבר בלשונו שכתב הנשבע מעצמו כדכתיבנא. אבל לתרץ הקושיות הראשונות נראה לי מלבד דברי הרב כ"מ ז"ל דרבינו ז"ל לא נפיק ליה הא משבועת העדות דרבינו ז"ל סובר בשבועת העדות דשלוחו מהני ודלא כפירוש התוס' ז"ל ומ"ש שם היכא דשלח לו ביד עבדו דלא מהני הוא משום דלא שלח העבד לתבוע לו הממון אלא שלח לו העבד להשביעו לבד דומיא דחלוקה דנתבע שהביא שם דלא הוי אלא דמשביע את העדים גם העבד הוא כן וכיון שאינו שליח לתבוע הממון לא קרינן ביה אם לא יגיד דכיון דאינו תובע הממון לא קרינן ביה לו דבעינן שישמע מפי התובע אבל אם עשאו שלוחו לגבות הממון ודאי דתובע קרינן ביה דבכל התורה כולה שלוחו של אדם כמותו וזהו שכתב רבינו ז"ל לקמן בפרק תשיעי דשלוחו מהני ומאי דאמרו גבי מתניתין דפלוני כהן וכו' בבא בהרשאה אין הכונה לומר דדוקא בא בהרשאה ולא שליח דהוא הדין שליח כיון שבא לגבות הממון אבל הכוונה היא לומר דהוא שליח לגבות הממון ולזה אמר בא בהרשאה להורות שכיון שבא לגבות ממון הוי כתובע גמור והוא הדין אם עשאו שליח בעדים ומה שכתב רבינו ז"ל כאן דשליח הבא בהרשאה דמהני הכא הוא משום דאית ליה דאע"ג

דאין צריך שישביעו התובע או שיתבע לו משום דאמר קרא וכחש בעמיתו וכל דהו משמע כדאמרינן בפ' שבועת העדות מ"מ בעינן שיהא השבועה בפני בעל הדבר דוכחש בעמיתו משמע שהוא עומד שם וכחש בו ולכך בעינן שיעמוד שם או שלוחו דהוי כמותו וזהו שכתב דכיון דהוי שלוחו הבא לגבות ממונו ולזה קורא רבינו ז"ל בא בהרשאתו כלומר דאינו שליח לענין להשביעו לבד אלא שליח בענין הממון ודאי דהוי כבעל הדבר עצמו כי היכי דאמרינן בשבועת העדות ואין חילוק בין פקדון לעדות אלא דשם צריך שיתבענו או הוא או שלוחו וכאן צריך שיהיה שם או הוא או שלוחו וכתב רבינו ז"ל בא בהרשאה ולא פירש שיהיה ההרשאה במטלטלי דלא כפר כנהרדעי דאמרי הכי שם בגמרא וכדפסק רבינו ז"ל כותייהו בהלכות שלוחין משום דשם כתב רבינו ז"ל דכבר תקנו לכתוב הרשאה על הכל ואע"ג דהרשאה גרועה הוא מ"מ לא גרע משליח שעשאו בעדים כדכתב שם רבינו ז"ל וכיון דרבינו ז"ל סובר דשליח שעשאו בעדים לגבות הממון מהני לענין שבועת העדות לחייבו ה"ה הבא בהרשאה גרועה ולפי פירוש זה ניחא ג"כ מה שהקשו התוס' ז"ל דלמ"ד במרובה דאפילו היכא דלא כפריה לא כתבינן היכי מוקי מתני' לרבינו ז"ל לאו דוקא הרשאה אלא הוא הדין שליח שעשאו בעדים גם כן ולא נקט הרשאה אלא לדוגמא דאיירי שהוא שליח לגבות הממון ואף על גב דאי הוה נקיט שליח שעשאו בעדים הוה אתי שפיר טפי דהוה אתי תירוצא לכולהו לישני לא חש הגמרא אלא לפי הלשון שתפס אמת כדכתבו שם התוס' ז"ל ג"כ הם לסברתם:

הלכה ח

והתרו בו עדים בשעת שבועתו וכו'. קשה דהך הוי בעיא בפ' שבועות הפקדון (שבועות דף ל"ו ל"ז) הזיד בשבועת הפקדון והתרו בו אי מחייב מלקות לחוד או קרבן לחוד או שניהם ולא איפשיטא וכיון שכן אמאי מחייב רבינו ז"ל להביא קרבן על הספק דנמצאו חולין בעזרה. וי"ל דשם פשטוה מברייתא דקאמרה תאמר בשבועת הפקדון שאינו לוקה וע"כ בהתראה איירי דאי לא ליכא מלקות ואף על גב דדחו שם פשיטות זה ואמרו מאי אינו לוקה אינו נפטר מכל מקום כבר פשטוה דמלקות לחודיה בלא קרבן לא סגי ונשאר הספק אי הוי קרבן לחודיה או קרבן עם מלקות ואין מלקין על הספיקות ולכך כתב רבינו ז"ל קרבן לחודיה דע"כ בשני צדדי הספק שנשארו קרבן מייתי ואין להמלט ממנו. וא"ת דהתרו בו עדים בשעת השבועה ודאי דשם היו א"כ היכי אמרינן בגמרא (דף ל"ז) דר' יוחנן דאמר גבי כופר ממון שיש עליו עדים שחייב משום דעדים עבידי דמייתי משמע דאי לא מייתי דפטור והא הכא דלא מייתי דשם היו וחייב. וי"ל דהרי כתב רבינו ז"ל בסוף הפרק שלאחר זה דשמא יפסלו ולא יתקיים עדותם ועוד דהך התראה שהתרו בו

לא בעת השבועה בב"ד היה דאם היו שם עדים לא היו מניחים ב"ד להשבע אלא חוץ לב"ד הוא שהיה נשבע ועדים התרו בו ואם כן איכא למיחש דילמא קודם שיבואו להעיד לפני ב"ד ימותו:

הלכה ט

שאילו הודה וכו'. כלומר מפני שבשבועת העדות אמרו שהיכא שכפר בב"ד אפי' השביעם אח"כ אינו חייב דאינו יכול לחזור ולהודות קאמר הכא דאינו כן דאע"פ שהכפירה בב"ד מ"מ חייב לשלם היה ונקט לשון אע"פ בערך שבשבועת העדות ואינו כן:

הלכה י

שבועה שאין לך בידי לא לך וכו'. רבינו ז"ל נראה דפוסק כר' יוחנן (דף ל"ח) דקאמר אליבא דר"מ דלא שאני בין היכא דאמר לא לך בלא וי"ו או בוי"ו דתרוייהו פרטי הוו דסתם מתני' כר"מ וכרבי דאמר לא שנא כזית כזית או כזית וכזית הוי פרטא וכמו שאכתוב בפ"ד דנדרים בע"ה בדברי הרב כ"מ וכמו שאפרש שם בס"ד:

הלכה יד

ונמצא זה חייב עשרים אשם וכו'. רבינו ז"ל פסק כמ"ד בפרק שבועת הפקדון אפרטי מיחייב אכללי לא מיחייב ולכך אינם אלא עשרים דלמ"ד אכללי מיחייב עשרים וחמשה הויין גבי תשומת יד וגזל ואבידה כמבואר שם וטעמו דהוי פלוגתא דרב אחא ורבינא וקי"ל כרבינא לקולא:

פרק ח

הלכה א

והוא אמר גנבתי אבל לא טבחתי ומכרתי. ק"ק דמשמע הכא דטעמו של רבינו ז"ל הוא מפני שאם היה מודה בטביחה ומכירה היה פטור משמע לכאורה דאם באו עדים על הטביחה ומכירה חייב דומיא דאידך חלוקות דקנס שהביא דאם באו עדים חייב וזה אינו דכיון דאמר גנבתי ונפטר מכפל אפילו שבאו עדים שטבח הוא פטור משום דקי"ל תשלומי ד' וה' אמר רחמנא ולא תשלומי ג' וד', וכן כתב רש"י ז"ל בהדיא בפ' ארבעה שומרין (שבועות דף מ"ט) דהיכא דאמר גנבתי אפילו באו עדים על הטביחה פטור:

הלכה יג

שהרי בשטר נשתעבד. ואע"ג דכשהוי מלוה בעדים לחוד הא קי"ל שעבודא דאורייתא כבר הקשה כן הרא"ש ז"ל בפסקיו בפ' שבועת הפקדון עיין שם:

פרק ט

הלכה א

והוא שישביעם בב"ד. ממ"ש רבינו ז"ל כאן ולקמן וכן בסוף פ' עשירי מבואר מ"ש הרב כ"מ דאית ליה דלרבנן היכא דהשביעוהו אחרים שלא בב"ד בעי עניית אמן ואח"כ יכפור בב"ד אבל אם אמר השבועה בב"ד בלא עניית אמן אלא שיכפרו לבד בב"ד סגי ולא מצא הרב כ"מ ז"ל מוצא לחילוק זה. ולי נראה דרבינו ז"ל הוקשה לו קושית התוס' ז"ל דאמרו בפ' שבועת העדות (שבועות דף ל"א) במשנה שבועת העדות כיצד אמר לשנים בואו והעידוני שבועה שאין אנו יודעים לך עדות או שאמרו לו אין אנו יודעים לך עדות משביע אני עליכם ואמרו אמן הרי אלו חייבים והוקשה להם לתוס' ז"ל אי מתני' רבנן היא היכא דהשביעוהו אחרים למה לי עניית אמן בכפירה לבד שיאמרו אין אנו יודעים לך עדות סגי דע"כ אי מתני' רבנן היא בב"ד איירי דשלא בב"ד לא מהני אע"פ שהוא מושבע מעצמו דעניית אמן כמושבע מעצמו דמי כדאמרינן בסוף שבועות שתים מ"מ רבנן אית להו דאפילו מושבע מעצמו בעינן שיכפור בב"ד. ולקושיא זו תירצו שני תירוצים. הא' דמתני' כר"מ אתיא ואיירי חוץ לב"ד ונקט תרי גווני מושבע מפי עצמו. הב' דאפילו תימא רבנן ואיירי בב"ד והא דנקט אמן כדי לקצר וה"ה אם אמרו אח"כ אין אנו יודעים לך עדות. ורבינו ז"ל לא נראה לו שום אחד מאלו משום דאי כר"מ א"כ נמצא מחלוקת במשנה קמייתא דר"מ וחכמים וסתם אח"כ דהוי כר"מ וא"כ הוי מחלוקת ואח"כ סתם והלכה כסתם וא"כ קמה לה הילכתא דלא כחכמים והוא דוחק, ואם נאמר דנקט הכי לקצר בתירוצא בתרא ג"כ הוי דוחק ולכך לא נהירא לרבינו ז"ל הני תירוצי. ואם נאמר דלרבנן אפילו בב"ד בעינן עניית אמן וכפירה בב"ד זה אינו דהא בסוף שבועות שתים (שבועות דף כ"ט:) הקשו מר"מ לר"מ דבמתניתין דקאמר דמפי אחרים בעינן שיכפור בב"ד ובריייתא דקאמר דאפי' כפר שלא בב"ד ותירצו דמאי דקאמר ר"מ במתני' דבעי כפירה בב"ד גבי מושבע מפי אחרים דלא ענה אמן ובברייתא דענה אמן וא"כ משמע דהכפירה בב"ד דבעינן למושבע מפי אחרים לר"מ הוא דלא ענה אמן וע"כ לא פליגי רבנן עליה אלא במושבע מפי עצמו אבל במושבע מפי אחרים מודו ליה א"כ לרבנן ודאי דכשכפר בב"ד לא בעי עניית אמן וא"כ קשה מתניתין דלעיל דקאמרה דבעינן עניית אמן אי מוקמינן לה כרבנן. ולכך הוצרך רבינו ז"ל לחלק כדי להעמיד מתני' כרבנן דהיכא דהשביעם בב"ד לא בעינן עניית אמן אלא בכפירה בב"ד לחוד סגי ובהכי איירי מתני' דר"פ שבועת העדות ומתני' דבתר הכי דקאמרה משביע אני עליכם ואמר אמן איירי שהשבועה היתה שלא בב"ד ולכך צריך עניית אמן אבל מ"מ בעינן כפירה

בב"ד דבעינן שיהא כפירה במקום הראוי להגדה ובזה באו המשניות על נכון. זה נראה בדעת רבינו ז"ל:

הלכה ה

משביעכם אני שתבואו ותעידו כו'. כתב הרב כסף משנה ז"ל שלמד רבינו ז"ל משבועת הפקדון לשבועת העדות, ואין צורך דמתני' היא בהדיא בשבועת העדות (דף ל"ג) משביע אני עליכם אם לא תבואו ותעידוני שיש לי ביד פלוני נזק וחצי נזק תשלומי כפל תשלומי ארבעה וחמשה ושאנס איש פלוני וכו' ואוקמוה שם בגמ' לפי מאי דקי"ל דמשביע עדי קנס פטור דבכפל חייב משום קרן ובאונס ומפתה משום בושת ופגם:

הלכה ט

כיצד עמד בבית הכנסת וכו'. בגמ' גבי מתני' עמד בבהכ"נ וכו' אמרו שם אמר שמואל אפילו עדיו ביניהם הקשו בגמ' פשיטא ותירצו לא צריכא דקאי עלייהו מהו דתימא כמאן דאמר להו דמי קמ"ל תנ"ה ראה סיעה של בני אדם ועדיו ביניהן ואמר להם משביע אני עליכם אם אתם יודעים לי עדות שתבואו ותעידוני יכול יהו חייבים ת"ל והוא עד והרי לא ייחד עדיו יכול אפילו אמר כל העומדים כאן ת"ל והוא עד והרי ייחד עדיו ע"כ. ופירש"י ז"ל דקאי עלייהו שעומד בצד עדיו מהו דתימא ודאי להנך דקיימין גביה קאמר והרי ייחד עדיו קמ"ל תניא נמי הכי דאע"ג דגבייהו קאי פטורים ראה סיעה של בני אדם ועדיו ביניהם ע"כ בדקאי ביניהו קאמר מדקאמר סיפא וכו' אפי' אמר כל העומדין כאן ת"ל והוא עד והרי ייחד עדיו דכיון דאמר העומדין כאן אותם העומדים אצלו ייחד וחייבין ואי לא פריש הכי בהדיא תנא ברישא פטורים ע"כ. משמע מפירוש רש"י ז"ל דאפילו עומד בצד עדיו היכא דלא אמר כל העומדים כאן דלא מהני והיכא דקאמר העומדים כאן משמע נמי מדבריו דבעינן שיעמוד בצד עדיו ורבינו ז"ל לא כתב מכל זה כלל. ונראה דהוא מפרש דקאי עלייהו ר"ל לא מבעיא היכא דקאמר משביע אני עליכם ולא ידע אם היו שם עדיו דפשיטא דפטורים כיון דהוא לא היה מכיר עדיו אע"פ שהיו שם פטורים אלא אפילו היה מכיר עדיו דנימא כיון דהיו שם והיה מכירם ודאי דעליהם היתה השבועה וז"א דקאי עלייהו כלומר ידע שהיו שם והוא מכירם ואם כן ס"ד אמינא דעליהם קאמר קמ"ל והשתא אתי תניא נמי הכי כפשוטה דהכי קאמרה הברייתא ראה סיעה של בני אדם ועדיו ביניהם ופשטא דברייתא משמע דהוא ראה הסיעה של בני אדם וגם ראה עדיו שהיו עומדים בתוכם והיה מכירם ומ"מ הוא פטור כיון שלא ייחדם והכי משמע סיפא דברייתא דקאמרה והרי לא ייחד עדיו כלומר אע"פ שהיה מכירם מ"מ כיון שלא ייחדם הם פטורים ואתי שפיר טפי סייעתא מברייתא דמייתי לשמואל

להאי פירושא ממאי דאתי לפירוש רש"י ז"ל. ורבינו ז"ל כתב לשון הברייתא וכטעמא דאמר שלא ייחד עדיו בפני עצמן משמע דאפילו היה מכירם שהיו עומדים שם פטורים אבל בהא דכתב רש"י ז"ל אם עומד בצד עדים או לא לא מחלק רבינו ז"ל בכך ולכך לא הזכירו אלא הוא מפרש כדכתיבנא:

הלכה י

וכן אם אמר לעדים באו והעידו לי וכו'. משמע ליה לרבינו ז"ל דכיון שייחדם קודם שישביעם הרי זה מקרי ייחד עדיו וסגי. ומה שהשיג הר"א ז"ל על רבינו ז"ל כאן ובסוף פרק עשירי כבר נתבאר בדברי הרב כסף משנה ז"ל תשובתו דהוא כרבנן פוסק אלא שהוא מחלק בין היכא דהשבועה בבית דין להיכא שהיא שלא בבית דין לענין עניית אמן ויצא לו ממאי דכתיבנא:

הלכה יג

שיתבעם התובע וכו'. לאפוקי אם אמר אחר משביע אני עליך שתבוא ותעיד אם יש לפלוני על פלוני מנה:

ושיכפרו אחר שתבעם התובע. לאפוקי היכא דהיה בא אחריו ואמר לו שבועה שאין אני יודע לך עדות:

הלכה יד

אבל לא במלקות שנאמר לאחת מאלה. קשה לשון רבינו ז"ל דמשמע דלאחת מאלה אתי לומר דלא יתחייב מלקות במזיד ולא משמע הכי בגמ' בפרק שבועות שתים (שבועות דף כ"ה:) אלא דאפקה רחמנא לשבועת העדות ליחייב קרבן על המזיד כשוגג וקרא דלאחת מאלה אתי למעוטי דלא ניתי שתי קרבנות אחד משום ביטוי ואחד משום עדות כשהוא בשוגג דכשהוא במזיד לא אתי קרא ודאי דאין קרבן למזיד לשבועת ביטוי לומר דליתי קרא למעוטי ליה בשבועת העדות ואי למעוטי דלא ניעביד ליה תרתי קרבן ומלקות לא משמע התם בגמרא דאיצטריך קרא להכי דקרא דלאחת מאלה לא אתא אלא למעוטי שיביא קרבן אחד ולא ב' קרבנות דבקרבנות איירי קרא והכי משמע התם בגמרא דאמרו לאו היינו דאמרי לאחת אחת וכו' ואי במזיד מי איכא תרתי. ועוד קשה לרבינו ז"ל למה שביק טעמא דרבא דאמר שם משום דהוי דבר שהיה בכלל ויצא לידון בדבר חדש ואין לך בו אלא חידושו וקרא דלאחת מאלה לא צריך להכי ויותר היה לו לפסוק כטעמו של רבא דהלכתא כוותיה לגבי דאביי ולא כטעמא דאביי. וצ"ע בהרי"ף והר"ן ז"ל בשבועת העדות דכתב הרב בכ"מ דמפרש השמועה כדעת רבינו ז"ל:

פרק י

הלכה ד

או פתה בתו המאורסה. במשנה שם (דף ל"ג:) אמרו שאנס איש פלוני את בתו ופירש רש"י ז"ל שני פירושים בתו של פלוני הנז"ל והטעם שהוא פטור משום דבעינן שישמע מפי התובע, ופירוש שני דר"ל שאנס פלוני את בתו של עצמו דאיכא חיוב מיתה. אבל רבינו ז"ל כתב שאנס איש פלוני את בתו המאורסה ולא הוי כחד פירושא ולפירושו הוה ליה לומר גם כן בסיפא שאנס איש פלוני את בתו כמו ברישא ועוד דעיקר החילוק שהוא דבסיפא היא מאורסה לא הוזכר במשנה ואולי דלאו דינא דמתני' נקט אלא מילתא אחריתי קאמר רבינו ז"ל מנפשיה דומה לדינא דמתני':

הלכה יא

האשה שהשביעה ע"א שיעיד לה במיתת בעלה וכפר בה וכו'. בגמ' אמרו שם (דף ל"ב:) הכל מודים בעד מיתה שהוא פטור דאמר לה לדידה ולא אמר להו לב"ד דתנן האשה שאמרה מת בעלי תנשא וכו' ופירש"י ז"ל כגון דאמר לה לדידה חוץ לב"ד מת בעליך ולא אמר עדות בב"ד כשהשביעתו לפי שהיא יכולה לילך לבית דין ולומר מת בעלי ולא תהא צריכה לשום עד ולא הזכיר זה רבינו ז"ל ולא ידעתי למה:

הלכה יב

במה דברים אמורים כשהיה לה לגבות כתובתה כו'. הוא הדין דקאי אמאי דקאמר לעיל דהשביע לאחד שזינתה שהיא מפסדת כתובתה שחייב דהיינו דוקא כשתפסה מטלטלי וכן כתבו שם התוספות ז"ל כשאמר בגמרא ש"מ משביע עדי קרקע חייב קאי נמי אהכל מודים בעד סוטה ע"כ. וא"ת הא כבר תקנו הגאונים עתה לגבות כתובה אפילו ממטלטלי כדכתב רבינו ז"ל בהלכות אישות. וי"ל דדין זה הוא לפי דין הגמרא שרבינו ז"ל כותב דינא דגמרא לכשיבנה בית המקדש בעז"ה יתברך. וכיוצא בזה השיג הר"א ז"ל על רבינו ז"ל בסוף פי"א והרב כ"מ ז"ל תירץ כדברי. ועוד אותה התקנה אין לה כח כל כך לחייב המשביע לעדות דכבר כתב רבינו ז"ל שם דלא אלימא התקנה ההיא ולכך הנהיגו לכתוב בכתובות מטלטלי אגב מקרקעי:

הלכה טו

הראשונה פטורה משבועת העדות. וא"ת הא לא אוקמוה בפ' שבועת פקדון (שבועות דף ל"ז ע"א ב') רק דהיתה שניה קרובין בנשותיהן וגוססות אלא לרבה דאמר הכופר בממון שיש עליו עדים פטור וכיון דאנן קי"ל חייב אידחיא לה ההיא אוקימתא. וי"ל

דסתמא הביאוה בפרק שבועת העדות על מתניתין וכבר הוקשה לבעלי התוס' ז"ל קושיא זאת ותירצו דאע"ג דלא קי"ל כרבה מ"מ היכא דאיתנהו עדים קמן ס"ל לגמרא דהוי כפירת דברים בעלמא וכו'. נראה כוונתם דכיון דאיתנהו קמן ליכא טעמא דמייתי עדים. וא"ת לדעת רבינו ז"ל אכתי איכא טעמא דאפילו יעידו שמא לא תתקיים עדותן ויפסלו כמו שכתבתי בפ' שביעי והוא כתבו בסוף פרק שמיני. וי"ל דאיירי רבינו ז"ל דידענו שהכת השניה היו כשרים לגמרי והיו יודעים העדות בלי שום פקפוק והיכא שיהיה כן הוא דאמר רבינו ז"ל דהראשונה פטורה:

פרק יא

הלכה ח

והורו רבותי שאין משביעין שבועת הדיינין אלא בלה"ק וכו'. הרב כ"מ ז"ל תמה על סברת רבותיו. ונ"ל דיש להם טעם נכון דבר"פ שבועת הדיינין (שבועות דף ל"ח:) אמרו ברייתא שבועת הדיינין אף היא בלשונה נאמרה ואמרו בגמ' (דף ל"ט) מאי אף היא בלשונה נאמרה כדתנן אלו נאמרין בכל לשון פרשת סוטה וידוי מעשר ק"ש וכו' שבועת העדות ושבועת הפקדון וקאמר נמי שבועת הדיינין אף היא בלשונה נאמרה ע"כ. והקשו שם בתוס' (בד"ה ואלו נאמרין) ז"ל תימה דלא תני במתני' שבועת הדיינין ושבועת ביטוי וכיון דתנא אלו ליכא למימר תנא ושייר ותירצו דאיכא שום גוונא בהנהו דתני דליתיה בהני להכי תני להו לחודייהו ע"כ. ורבותיו של רבינו ז"ל הוקשה להם קושיא זאת של בעלי התוס' ז"ל ולכך אמרו דשבועת ביטוי ודיינין כיון דלא תני להו במתני' ודאי דצריך לומר אותה בלה"ק דדוקא בשבועת העדות דאיכא קרא דושמעה קול אלה ובשבועת הפקדון דאיכא ג"ש דתחטא תחטא אמרינן דהוי בכל לשון אבל הני הוו לכתחילה בלה"ק ומ"מ בדיעבד ודאי דמהני בכל לשון, ודייק לישנא דברייתא דאמר אף היא כלומר אע"ג דלכתחילה יש לאומרה בלה"ק מ"מ אם אמרה בכל לשון יצא ומשום הכי לא מנה תנא דמתני' להך לא בהדי נאמרין בלה"ק ולא בהדי נאמרין בכל לשון דנאמרין בכל לשון הוי אפילו לכתחילה והך לכתחילה לא הוי בכל לשון ובהדי נאמרין בלה"ק לא מני הא משום דאינך אם אמרן בשאר לשונות לא יצא והך בדיעבד יצא ואית להו לרבותיו של רבינו ז"ל דאע"ג דשבועת הדיינין שבועת הפקדון עצמה היא כדכתב רבינו ז"ל מ"מ יש חילוק דשבועת הפקדון אין הדיינים מחייבים אותה אלא הוא עושה אותה מעצמו אבל זאת שהדיינין משביעין אותה צריך שיהיה בלה"ק וה"ה לשבועת ביטוי ולסברת רבותיו אפשר דצריך שיאמר לכתחילה אותה בלה"ק ודמי לשבועת הדיינין. זה

נראה טעם רבותיו ז"ל. אבל רבינו ז"ל סובר דשבועת הדיינין היא שבועת הפקדון עצמה וכמו שכתבתי וכיון שכן ודאי דנאמרת בכל לשון אפילו לכתחילה כשבועת הפקדון ומ"ש אחר זה הדיינין שהשביעו את הנשבע בכל לשון שהוא מכיר הרי זו כמצותה לכתחילה נמי קאמר. והרב כ"מ ז"ל הבין מלשון שהשביעו שמשמע בדיעבד ואדרבה מלשון הרי זו כמצותה לכתחילה משמע דהוא סובר דאפילו לכתחילה נאמרת בכל לשון כשבועת הפקדון ורבותיו בהא פליגי עליה דאית להו דלכתחילה מיהא בעינן ולדברי רבינו ז"ל להכי לא מני שבועת הדיינים דמתניתין משום דהיינו שבועת הפקדון, מיהו שבועת ביטוי קשה אמאי לא מני ואפשר דהוי בכלל שבועת העדות דדמי לביטוי. זה נ"ל טעם רבינו ז"ל ורבותיו ז"ל ונסתלקו תלונות הרב כ"מ ז"ל:

הלכה י

או במי ששמו חנון וכו'. נראה מדברים אלו דאית ליה דמאי דאמרו בפ' שבועת העדות (שבועות דף ל"ה) גבי מתניתין דחנון ורחום מתניתין במי שהוא חנון וכו' קאמר וכו' דאמר בזה הלשון וקשה לזה הסוגיא אשר שם וכבר ביארתיו בפרק שני:

הלכה יג

אין בין שבועת היסת לשבועת הדיינים וכו'. אע"ג דאיכא מיפך שבועה כדמשמע מדברי רבינו ז"ל בהלכות טוען דאין לך שבועה שתהפך אלא שבועת היסת בלבד רבינו ז"ל לא ירד כאן אלא למנות ענין חומר ואיום השבועה אבל דין דהיפוך הוא דין נפרד שאינו תלוי בחומר ואיום השבועה:

הלכה טו

כל מי שיתחייב שבועת הדיינים וכו'. מה שלא הצריך רבינו ז"ל בשבועת היסת איום משום דמשמע ליה דכיון דלא הצריכו בה אנקוטי חפצא ודאי דלא בעינן איום דטעמא דאנקוטי חפצא משום איום הוא אבל בשבועת ספק צריך טעם ואינו מספיק מ"ש הרב כסף משנה ז"ל דלא נאמר איום זה אלא בשבועת הדיינים דטענה וכפירה דהיינו מתני' דר"פ שבועת הדיינין דא"כ אנקוטי חפצא דאמרוהו בגמרא על שבועת הדיינין דטענה וכפירה דהכי אמרו שם על מתני' דר"פ שבועת הדיינין היכי משבעינן ליה וכו' א"כ למה למדו רבינו ז"ל לשבועת ספק. ואולי י"ל טעם לרבינו ז"ל משום דמברייתא (דף ל"ט) משמע דלא איירי בטענת ספק מדהביא שם אל בית הגנב שגונב דעת הבריות שטוען על חבירו ממון שאין לו וזה לא שייך בטענת ספק, וכל זה איננו מספיק ולא ידעתי לו מוצא:

הלכה כ

ומביא קרבן אשם אם יש שם בית דין. ט"ס הוא וצ"ל אם יש שם בית ומלת דין טעות, ור"ל אם יהיה בהמ"ק קיים. ומה שתמה כאן הרב כ"מ ז"ל כבר תירצתיו לעיל פרק שביעי:

פרק יב

הלכה א

אע"פ שלוקה הנשבע וכו'. בריש פרק שבועת הדיינין אמרו (דף ל"ט) וכל עבירות שבתורה לא נאמר בהן לא ינקה והא כתיב ונקה לא ינקה ותירצו ההוא מבעי ליה לכדרבי אליעזר דתניא רבי אליעזר אומר אי אפשר לומר ונקה שכבר נאמר לא ינקה ואי אפשר לומר לא ינקה שכבר נאמר ונקה הא כיצד מנקה הוא לשבים ואינו מנקה לשאינן שבים ע"כ. משמע דהחומרא דאיתא בשבועת שוא הוי דאע"ג דעשה תשובה אינו מכפר לו כפרה גמורה וקשה דהא בריש הלכות תשובה כתב רבינו ז"ל דכריתות ומיתות ב"ד תשובה ויוה"כ תולין ועדיין אינם גומרים לו הכפרה עד שיבואו עליו יסורים וא"כ היכי קאמר דכל עבירות שבתורה מנקה לשבים. ועם מ"ש רבינו ז"ל ניחא דבכריתות ומיתות ב"ד אדם מת במיתת ב"ד ועשה תשובה ודאי דנתכפר לו כפרה גמורה כדכתב שם רבינו ז"ל בראש הפרק אבל היכא שלא מת במיתת ב"ד אז ודאי התשובה ויוה"כ תולין ויסורין גומרין הכפרה וא"כ ברייתא דר"א איירי בלקה דהוי כמו גבי מי שחייב מיתת ב"ד שקבל עונשו ומת במיתת ב"ד והתם מתכפר בתשובה והכא לא, אבל להראב"ד ז"ל בהשגות שנראה שמפרש דהך דקאמר בגמ' הכא דאינו מתכפר לשבים גבי שבועת שוא היינו היכא דלא לקה אבל אם לקה דודאי דבמקום מיתה עומדת ובתשובה מתכפר לו א"כ אפילו כריתות ומיתות ב"ד גם כן אינו מתכפר לו עד שיבואו עליו יסורין וזה נראה לי ודאי סיוע לפירוש רבינו ז"ל. וא"ת כיון דיש חילול השם למה כתב רבינו ז"ל עד שיתפרע דמשמע ביסורין מתכפר לו הא כתב רבינו ז"ל בפ"א מהל' תשובה דהיכא דאיכא חילול השם אינו מכפר אלא המיתה דוקא, וי"ל דכיון שלקה ומלקות במקום מיתה עומדת הוי כאילו מת ובפרעון יסורין שיבואו עליו יתכפר:

הלכה ט

השומע הזכרת השם מפי חבירו וכו' וצריך להתיר לו מיד כדי שלא יהיה מכשול לאחרים. קשה דבגמ' (נדרים דף ז':) אמרו על הא ש"מ אין בין נידוי להפרה כלום והקשו בתוס' ז"ל דהא אמרינן בפרק ואלו מגלחין דלאפקרותא עד דחיילא עליה שמתא תלתין

יומין ותירצו התוס' שם. אבל הרי"ף ז"ל בפרק אלו מגלחין אית ליה דפליגי אהדדי ודחאה להההיא דפ' אלו מגלחין מכח ההיא דנדרים וכן דעת רבינו ז"ל בפ"ז מה' תלמוד תורה שכתב אין בין נידוי להפרה כלום אלא מנדין ומתירין ברגע אחד וכבר כתב הר"ן ז"ל כל זה בפ"ק דנדרים. וא"כ כיון דרבינו ז"ל נתן כאן טעם להתרה מיד מפני שלא יהיו במכשול א"כ השתא לא קשה כלל ההיא דואלו מגלחין ושפיר אתיא דשאני התם דיודיעו שהוא מנודה מפני שביזה תלמיד חכם וכ"ע פרשי מיניה וא"כ לא היה לרבינו ז"ל לדחות ההיא דפרק ואלו מגלחין כיון דנתן טעם זה כאן:

הלכה יב

אף על פי שמותר להשאל כו'. הראב"ד ז"ל כתב בהשגות דבנדר אינו כן אלא מצוה להשאל עליו, וכתב הרב כסף משנה ז"ל דצריך טעם למה. והדבר פשוט למאן דאמר דאיכא לאחמורי בשבועות יותר מנדרים דהא איכא מאן דאמר דנדרים מתירין בזמן הזה ולא שבועות דעונשם מרובה ועיניך תחזינה במרדכי פרק ג' דשבועות ובטור יורה דעה סימן ר"ל, ובבית יוסף ז"ל בסימן הנזכר: **סליקו להו הלכות שבועות בס"ד**